

“M’ESTÉN ELCOS I LA MIRADA”:

**FINIT I INFINIT DEL COS
EN LA LITERATURA FEMENINA
DELS BLOGS**

SÒNIA MOLL GAMBOA

**Màster on-line Estudis de la Diferència Sexual
Curs 2010-2011**

Tutora: M. MILAGROS RIVERA GARRETAS

women

Estoy obsesionada con la poesía escrita por mujeres. Versiones originales. Búsquedas en papá Google. Aunque no capto diferencias de estilo entre lo que escribe un hombre y lo que escribe una mujer, la distancia entre géneros *puede ser* infinita. ¿O no? La mujer y el cuerpo, la mujer y la sangre propia. La mujer y el espejismo social: "naciste hembra, resígnate". La locura. La depresión. La dependencia *-del acto-*. Rasgos comunes. Alcohol. Algo más. Ambición. Destreza. Muerte. Buen ojo para el marketing. Partes iguales. Suicidio. ¿Y?. Matrimonios. Huídas. Hormonas. Hijos. Embarazos. Abortos. Touché. Límites rotos. Rostros sin máscara. Ideas que fueron, y son, bajo la forma de libros y cientos de páginas que ellas extrajeron. Me gusta leer a las mujeres que fueron jóvenes madres *-nadie tendrá hijos hoy-* y escribieron como nunca. Resistieron. ¿Y tenía que haber sufrimiento, para escribir?. ¿Qué sino? ¿Alumbramiento? ¿Algo más allá de la tumba de la vida? ¿Terapia? ¿No debería haber otro término, hoy? Dependencia. Dependencia. Incapacidad para ser *otra cosa*. Fracasar en todo lo demás. ¿Alguna vez fuiste camarera? ¿Necesitas tener un hombre? Compartir gastos, menos divorcios en tiempos de crisis. Repartir. Y decidme mujeres solitarias, por favor, nombradlas. Porque no todas somos Virginia. No todas tenemos un Leonard. Un amante dócil. Un enfermero enamorado. Un compañero de imprenta. Sería hermoso. ¿Sería?. Sería. ¿Lo necesitamos?. Porque todos tenemos el cerebro triste, el cerebro enfermo. ¿Puede vivirse sólo de amor? ¿Perdón, cómo he dicho? ¿Puede vivirse sólo de literatura? O llámalo como quieras."

MARÍA RAMOS, *No soy bonita*: <http://nosoybonita.blogspot.com>

ÍNDIX

Introducció. El cos femení que es diu des de la diferència	4
I. Veus literàries de dones en els blogs: conjurant la por d'escriure	7
II. Escriptura femenina sense comes: especificar sense reduir	10
- Escriptura femenina sense comes: especificar reduït	
- Escriptura femenina: etiquetes	
- Caminar sense comes més enllà del codi donat	
- L'ordre simbòlic que es diu en femení	
III. El cos allà on els cossos –aparentment– no hi són	17
- No-lloc, no-cos: ontologia ciborg	
- Els cossos, segur que no hi són? A les espatlles de l'excel·lència femenina	
IV. El blog, un lloc nou per a l'escriptura. Cos, espais, virtualitat	24
- Els blogs: no-llocs o netopies? La diferència que es diu en llibertat i en relació	
V. Escriure amb el cos: "M'estén el cos i la mirada"	29
- El cos fet paraula	
- La paraula feta cos	
- Cos i ferida, cos i dolor: estimbar-se en el text	
- Cos i bogeria: la por que camina entre el seny i la follia	
Conclusió: Finit i infinit del cos en la paraula femenina dels blogs	42
Bibliografia	44

INTRODUCCIÓ. EL COS FEMENÍ QUE ES DIU DES DE LA DIFERÈNCIA

“Escribir, acto que no sólo ‘realizará’ la relación des-censurada de la mujer con su sexualidad, con su ser-mujer, devolviéndole el acceso a sus propias fuerzas, sino que le restituirá sus bienes, sus placeres, sus órganos, sus inmensos territorios corporales cerrados y precintados (...)”

HÉLÈNE CIXOUS, *La risa de la medusa*

Escric un blog¹ des d'abril de 2008. El camí que hi he recorregut fins avui, tres anys més tard, s'ha anat convertint cada cop més en una aventura creativa i relacional apassionant i imprevista. La idea inicial del blog, ser un quadern de notes i esborranys amb intenció literària que es convertissin en el germen de futurs poemes o proses poètiques, es veié aviat transformada, de manera inevitable, pel mateix espai cibernètic en què pretenia materialitzar-se. De cop i volta, no era el mateix escriure en pantalla que sobre paper, per començar perquè no era el mateix exposar el text a innumerables i inconcrets ulls anònims que desar-lo en un calaix del meu estudi i ser-ne l'única (o gairebé l'única) lectora. Recordo el punt d'inquietud, al principi més aviat de pànic, del moment justament anterior a l'acció de fer clic al botó “Publicar l'entrada”. Recordo les relectures d'aquells textos que en principi havien de ser només esborranys i que es convertiren, des de ben aviat, en textos treballats, amb coherència interna, acabats, llestos per ser llegits per ulls exigents, si és que es donava el cas que n'hi havia alguns entre aquells innumerables i inconcrets ulls anònims. I també aviat, no sé gaire com, aquests ulls començaren a fer-se visibles i a tenir veu en comentaris a les entrades; alguns (pocs) esdevingueren “seguidors” del blog, i a partir d'aquí la xarxa em duqué a altres blogs, altres racons, altres veus. És així com vaig conèixer altres veus de dones que també escrivien blogs i que ho feien d'una manera similar a la meva: amb apunts més aviat breus, en una prosa que es podria descriure, més que definir, com a poètica, autobiogràfica en un sentit ampli del terme,² i amb la pretensió de crear bellesa amb les paraules.

La idea d'investigar aquest tipus de creació literària en els blogs d'Internet va sorgir ja en el primer curs del màster Estudis de la Diferència Sexual, arran de les reflexions i lectures entorn de la literatura femenina,³ però va acabar de prendre forma en el segon curs, motivada per un aprofundiment en qüestions com la por femenina d'escriure, l'universal femení, la intersecció entre mesura i desmesura i la creació d'un simbòlic

---

¹ *La vida té vida pròpia*: <http://lavidatevidapropia.blogspot.com>

² En parlo amb més detall a l'apartat I, ‘Veus literàries de dones en els blogs’.

³ WILSON, Caroline, “La diferencia sexual y la literatura de mujeres”, màster DUODA Estudis de la diferència sexual, curs 2009-2010.

femení estretament connectat amb la llengua materna.⁴ Em vaig adonar que tots aquests temes tocaven de molt a prop la meva pròpia experiència com a lectora i escriptora de llibres en paper i de blogs literaris, i em plantejaven dubtes i preguntes difícils i inquietants.

En un principi, m'havia plantejat la investigació com una anàlisi literària tradicional d'uns quants blogs seleccionats, en què el protagonista fos el text com a objecte d'anàlisi. Però aviat em vaig adonar que el mètode no funcionava, perquè no anava a l'arrel, perquè em desviava de les preguntes clau, preguntes que volia formular perquè m'inquietaven, sobre l'escriptura femenina i sobre el cos, Internet i els textos literaris. Per començar, no m'havia preguntat per què m'interessava aquell tema. És a dir, per què volia acostar-me a la literatura escrita per dones a Internet i, especialment, a la representació del cos (dels cossos) en aquesta escriptura. Sense aquest perquè, la meva aproximació al tema només podia fer-se convertint-lo en un objecte i convertint-me a mi en una observadora objectiva, neutra i anònima que havia de limitar-se a observar i descriure. Si m'atrevia a preguntar-me, en canvi, per què havia dirigit l'atenció a l'escriptura de dones en entorns digitals, no tenia més remei que mirar de cara tots els interrogants que m'interpel·len des de fa anys i que fan que percebi com a fràgil i inestable el procés d'escriptura que emergeix del meu ésser dona en el món, una percepció que ha experimentat canvis significatius a partir de la meva incursió en el món literari dels blogs, com a lectora i com a escriptora. El mateix subtítol descriptiu del que volia que fos aquest treball ("El cos en la literatura de dones en els blogs d'Internet") amagava no una, sinó moltes inquietuds amb preguntes sense resposta: Escrivim, com diu Cixous, amb el cos? Què vol dir escriure amb el cos? Què vol dir que una dona s'escriu quan escriu? Existeix una literatura femenina? Què passa quan les dones prenen la paraula a Internet per fer-ne literatura? Quina mena de literatura hi fan? Com es construeix el jo literari de les dones en la literatura "autobiogràfica"? Què passa amb el cos quan penetrem en l'espai cibernètic? És cert que Internet és un lloc on els cossos no hi són? I si hi són, de quina manera? És Internet un espai de llibertat per a la paraula, un espai on és possible fer simbòlic, o un lloc on es reproduïxen les estructures simbòliques patriarcals? És un lloc o un no-lloc?

L'aprofundiment de totes aquestes qüestions (l'escriptura femenina, el cos, l'escriptura en entorns digitals, la llibertat i la creativitat) vol ser un mitjà per trobar, en els textos literaris de dones que escriuen en blogs, la presència del cos que es diu des de la

---

⁴ RIVERA GARRETAS, M. Milagros, "Sexuar la política", màster DUODA Estudis de la diferència sexual, curs 2010-2011.

seva diferència sexuada. No pretenc trobar respostes definitives a totes les preguntes que em plantejo, ni pretenc tampoc fer estrictament una anàlisi dels textos des de la teoria literària tradicional: aquest treball vol ser una recerca del cos en l'escriptura de dones en entorns virtuals (en un tipus d'escriptura molt determinada, que podria anomenar-se "literatura de blogs personals", "literatura autobiogràfica" o "prosa poètica autobiogràfica"⁵), però sobretot vol ser una recerca del simbòlic que aquestes dones creen a partir de la seva diferència, del re-pensar el món des d'aquest ordre distint, sexuat, en el qual cadascun dels sexes troba el seu espai per expandir l'infinít propi, per ser amb tota la seva potència.

---

⁵ En parlo amb més detall a l'apartat I, "Veus literàries de dones en els blogs".

I. VEUS LITERÀRIES DE DONES EN ELS BLOGS: CONJURANT LA POR D'ESCRIURE

Per investigar les veus literàries de dones en els blogs i la manera com el cos s'hi fa present, els textos m'havien de servir per trobar exemples i referències. La primera idea era anar espigolant textos d'aquí i d'allà, enmig del magma incommensurable que és el món cibernètic dels blogs; però de seguida em vaig adonar que em calia, en primer lloc, estar segura que aquelles veus eren veus de dones, i en segon lloc, volia haver connectat abans amb la seva escriptura a través del meu jo-lectora. La selecció, doncs, dels blogs de les 7 autores que aniré comentant en aquestes pàgines no ha estat aleatòria, i no ha respost únicament (que també) a criteris de qualitat literària. Les veus que he escollit eren, la majoria de feia temps, conegudes, i havien obrat alguna transformació en mi, en la meua pròpia veu com a dona que escriu i també en la meua relació amb la paraula i l'escriptura. En certa manera, havien actuat com a mediadores entre el meu desig d'escriure i la meua por de fer-ho; m'havien autoritzat, amb la seva paraula lliure, a parlar (a escriure) també amb la meua. A dir, a dir-me.

Vaig posar-me en contacte amb algunes d'aquestes dones per conèixer-ne una mica el perfil (edat, trajectòria literària si és que en tenien, motivacions) i per demanar-los amb quin nom volien aparèixer referenciades en aquest treball: amb el seu nom "real", amb algun àlies o amb el títol del blog. Després d'algunes indagacions i contactes per correu electrònic i en alguns casos presencials, vaig constatar, sorpresa i admirada, que la majoria eren dones molt joves, entre els vint i els trenta anys, i ja tenien aquesta veu pròpia i potent, lliure, que es troba en els escrits de poetes més grans i amb més trajectòria literària, com Marta Pérez Sierra, autora també del blog *Didalet d'ivori*,⁶ un dels seleccionats. Dones molt joves que prenen amb força la paraula, que superen la por d'escriure, el fantasma de l'escriptura,⁷ i autoritzen així, potser sense saber-ho, altres dones a dir i a dir-se, a fer-se veu; es converteixen en referents. Aquestes dones no demanen permís per escriure: escriuen i punt. Fan explícita, com veurem, la necessitat d'escriure, però no com a excusa, no com si demanessin perdó per prendre la paraula, sinó des de la naturalitat de qui ha après a dir des de si, sense envair ni deixar-se envair. Escriuen des del que són, independentment de les identitats amb què els permeti jugar el nou espai cibernètic, des del que viuen, des del cos. La sola lectura dels seus blogs va fer que comencés a entendre una mica, a intuir si més no,

---

⁶ <http://didaletdivori.blogspot.com/>

⁷ Agafo el concepte de RIVERA GARRETAS, M. Milagros, del curs "Sexuar la política", màster DUODA Estudis de la diferència sexual, curs 2010-2011.

què volia dir que escrivim amb el cos: vol dir que ens escrivim, que vol dir que escrivim la vida i no sobre la vida, per tant que escrivim perquè vivim i gairebé, potser, viceversa.

Sofía ([El bosque de Caperucita](#), [Inviernos de Mar](#), [A retazos](#)), Meike ([/Panicotidiano](#), abans *Exasperanza*)⁸, Maria Salvador ([La poesía és una cosa seriosa](#)), María Ramos ([No soy bonita](#)) i Anna Gual ([No caic, em tiro](#)) són dones entre els vint i els trenta anys que fa temps que s'han llençat a l'aventura d'escriure en blogs una prosa poètica en forma de dietari autobiogràfic, entès en el sentit més ampli del terme: una prosa que parteix de la vida (*bio-*) pròpia (*auto-*) i que l'escriu (*-gràfic*), entenent per *vida* no únicament (i de vegades ni això) les coses que ens passen, la "realitat" viscuda, sinó també i sobretot els records, els pensaments, els desitjos, els condicionals sobre passat o futur, els odis, les passions, la carn. En aquest sentit, el que escriuen aquestes dones joves en els blogs són dietaris de matèria viva, la qual cosa no vol dir que siguin narracions de fets objectius i "reals". En aquestes píndoles diàries en prosa, el to poètic s'hi mescla amb naturalitat, fins al punt que el fil del que entenem per "realitat" es perd i ja no interessa, perquè el que batega en el text és l'experiència del partir de si, el que el cos, en el precís moment de llançar-se a escriure al teclat de l'ordinador, és capaç d'arrossegar amb ell, de traslladar, d'inventar, d'imaginar, de desitjar, de tocar, de recordar. En aquest cas el jo narratiu es construeix, com deia Roland Barthes, al mateix temps que l'escriptura i per mitjà d'aquesta: "El subjecte es constitueix com a immediatament contemporani a l'escriptura i s'efectua i s'afecta per mitjà de l'escriptura: un cas exemplar és el del narrador proustià, que tan sols existeix quan escriu, a pesar de la referència a un pseudorecord".⁹ En aquest 'existir' del subjecte paral·lel i indissoluble al mateix acte d'escriure, aquest tipus d'escriptura autobiogràfica en forma de dietari es revesteix d'una corporeïtat que en les pàgines següents tractaré d'anomenar (que no de definir), i que en cadascuna de les autores és distinta i es diu amb una veu pròpia.

Els blogs de Marta Pérez Sierra ([Didalet d'ivor](#)) i de Cristina Martín ([La Princesa Inca](#)) serveixen de contrapunt, contrast i al mateix temps punt de trobada amb les altres veus. Aquestes autores conceben el blog com un espai on publicar (mostrar, compartir, ensenyar) poesia. La diferència amb un llibre de poemes està en el factor

---

⁸ Per un problema amb un pirata informàtic, el blog *Exasperanza* va ser envaït i se'n van esborrar tots els comentaris. L'autora va poder recuperar-ne els textos i tornar-lo a obrir, amb una altra adreça i un altre nom.

⁹ BARTHES, Roland, "Introduction à l'analyse structurale des récits", *Communications*, núm. 8, 1966, p. 31-32

temporal que caracteritza els blogs: cada poema té un sentit en el blog perquè ha estat pensat per a aquell dia, i no per a cap altre. *Didalet d'ivori* i *La Princesa Inca* esdevenen, així, dietaris de versos, directament vinculats amb l'aquí i l'ara de les autores, de la mateixa manera que els textos de Sofia, Maria Salvador, Meike, María Ramos i Anna Gual. Són, a més, poemes en què el cos hi és molt present, de maneres distintes, responent també a circumstàncies vitals distintes, però totes dues partint de si, de la seva experiència de ser dones en el món. Així, d'una banda, els versos de Marta Pérez Sierra, poeta en la cinquantena i amb una llarga trajectòria literària, més activa i coneguda en els últims anys, traslladen a la paraula la relació del cos amb la sensualitat, el sexe, el plaer i el dolor: "Sóc la tela on pintes mons particulars/-bastidor mòbil-./Embrionaris paisatges eteris./Llisca el pinzell/sobre les meves sines/i pren el color dels meus ulls,/l'oli del meu sexe." (Quadre¹⁰). I també la relació del cos amb la paraula: "Vull marxar amb Whitman/-no cal que sigui abans de l'alba-./fer becaines en un bri d'herba,/traduir-te, amor meu, la sang,/la vida"¹¹.

Pel que fa a Cristina Martín, els versos del seu blog exploren els límits entre el seny i la follia, entre la realitat i el somni. Amb un diagnòstic de bipolaritat, assegura sense embuts que l'escriptura ha estat la seva salvació.¹² Col·laboradora des de fa anys del programa radiofònic *La ventana*, de Gemma Nierga, la seva veu, tant des de la ràdio com des del seu blog, s'ha convertit en un referent per a moltes persones que lluiten contra l'estigmatització de les malalties mentals. Paraula i cos es fonen en els seus versos a la recerca d'un ordre que salvi o conjuri la dissociació de cos i ment, de ment i ànima: "y el suelo y el discurso de un loco, y los pechos caídos de dar de mamar/una y otra vez a niño inexistente/y el garabato del cuerpo cada noche ausente bajo las sábanas/y el sabor de la agonía y el placer de la bienvenida mañana, azul, rara,/espléndida, llena de sonidos, de café, de mejoras en la piel triste..."¹³

A través dels blogs d'aquestes dones he volgut, d'una banda, resseguir els camins de la paraula que s'expressa en llibertat en un espai nou, un espai que facilita la superació de la por de l'escriptura i que troba mitjans per expandir-se, per transcendir, per conjugar el finit i l'infinit del cos sense fissures; i, de l'altra, explorar les

---

¹⁰ PÉREZ SIERRA, MARTA, "Quadre", a *Didalet d'ivori*:

<http://didaletdivori.blogspot.com/2011/02/dones-dheura.html>

¹¹ PÉREZ SIERRA, MARTA, "Et sé", a *Didalet d'ivori*: <http://didaletdivori.blogspot.com/2010/02/et-se-en-el-meu-ventre-anhelos.html>

¹² "Los versos locos de la Princesa Inca":

http://www.elpais.com/articulo/portada/versos/locos/Princesa/Inca/elpepusocepts/20110327elpepspor_4/Tes

¹³ MARTÍN, CRISTINA, "Y", a *La Princesa Inca*: <http://laprincesainca.blogspot.com/2010/01/y.html>.

representacions i la presència del cos en els textos, com a petjada indeleble de l'experiència femenina que busca en la paraula la mediació per crear un ordre simbòlic diferent, propi, dit amb veu de dona.

II. ESCRIPTURA FEMENINA SENSE COMES: ESPECIFICAR SENSE REDUIR

“Escribo mujer: es preciso que la mujer escriba la mujer.
Y el hombre el hombre.”

HÉLÈNE CIXOUS, *Deseo de escritura*

La primera resistència interna que vaig trobar a l'hora de plantejar-me aquest treball sobre textos literaris de dones en els blogs va ser la dificultat, i una certa por, de parlar de literatura femenina. Jo volia parlar de literatura escrita per dones (literatura, doncs, de dones), i no perquè sí: volia parlar de la literatura que escriuen les dones a Internet perquè com a lectora i com a dona els seus textos connectaven d'alguna manera amb la meua pròpia experiència en el món, i ho feien, sobretot, amb una insistent (i potser sovint inconscient) referència al cos, que és on s'inscriu la realitat sexuada. Volia parlar del que escriuen les dones perquè em semblava entreveure en les seves paraules un simbòlic propi que s'unia, com en un riu subterrani, amb el meu, una experiència sexuada del desplegament de l'infinít propi,¹⁴ la immensa potencialitat de l'ésser sexual. I perquè havien transformat la meua pròpia por d'escriure en un reconeixement del desig de prendre la paraula, de dir i de dir-me. Però ensopogava amb el meu propi rebuig de l'expressió 'literatura femenina', amb una íntima inquietud quan algú lloava la meua escriptura atribuint-li aquest qualificatiu, potser amb la por de veure reduït aquest mateix infinit propi que busco incansablement en els textos d'altres dones.

Endinsar-me en les preguntes sobre l'existència o no d'una literatura femenina, diferent d'una altra de masculina o d'una hipotètica literatura neutra, em semblava imprescindible per arribar a descobrir què esperava trobar-hi, en els textos d'aquestes dones. Un cop superada la resistència a formular aquesta primera pregunta, n'aparegueren d'altres, de cop i totes alhora, com si haguessin estat esperant que obrís la barrera rere la qual s'amuntegaven fent pressió: Quan escric, des d'on escric? Què vol dir escriure des de la meua diferència sexual? Per què m'inquieta l'assertió 'No hi ha ni literatura d'homes ni literatura de dones, només literatura bona o dolenta'?

---

¹⁴ Prenc aquest concepte de M. Milagros Rivera Garretas, tal com l'entenc des del punt de vista de la diferència sexual, com la immensa potencialitat de l'ésser sexual.

Per què rebutjo inconscientment, a priori, l'expressió 'literatura femenina'? I sobretot, per què em semblen tan importants aquestes preguntes? Per què me les plantejo? Quin efecte tenen sobre la meua escriptura i sobre el meu jo-lectora de textos escrits per dones?

Esctura femenina sense comes: especificar reduint

L'adjectivació especificativa és per definició excloent: a diferència de l'explicativa, que dóna (obligatòriament entre comes) una informació de més a més, no imprescindible per a la comprensió de la frase, l'especificativa separa un subgrup d'un conjunt, parla només d'alguns o algunes, no suma, sinó que resta. No és el mateix dir "Els turistes, marejats, van baixar de l'autocar" (explicativa), en què "marejats" es refereix al conjunt dels turistes i no és una informació essencial per entendre qui va baixar de l'autocar, que dir "Els turistes marejats van baixar de l'autocar" (especificativa), en què l'adjectiu és absolutament necessari per conservar el sentit de la frase, la selecció d'un subgrup (els marejats) d'un conjunt (els turistes).

Quan feia classes de català encara m'arriscava a posar un altre exemple: escrivia a la pissarra, sense comes, la frase "No et refiis dels homes que no diuen la veritat". I animava a col·locar una coma en algun lloc de tal manera que el significat de l'oració canviés en el sentit que he explicat més amunt. L'exemple era més arriscat que no pas el dels turistes perquè el verb de l'oració de relatiu ("que no diuen la veritat"), un verb de dicció, de parla, era un verb massa proper al cos del subjecte per no identificar-lo, etiquetar-lo, definir-lo. Dir "No et refiis dels homes, que no diuen la veritat" feia automàticament mentiders tots els homes, i en aquest cas ningú no va llegir "home" com a masculí neutre amb valor genèric. La fàcil substitució del referent "homes" pel mot significant de l'altre sexe, més enllà de la broma tòpica i recurrent, m'inquietava. Em venien al cap moltes altres oracions explicatives que etiqueten, defineixen i encotillen la diferència femenina.

En el cas de l'escriptura de dones (és a dir, escrita per dones), els recursos de la llengua diuen més del que sembla a primera vista. Així, no és el mateix dir, per exemple, "Ara parlarem de l'escriptura femenina d'aquesta autora" (especificativa) que "Ara parlarem de l'escriptura, femenina, d'aquesta autora" (explicativa). A la primera frase, s'especifica el tipus d'escriptura, entenent-se, doncs, que hi ha altres tipus, altres maneres, d'escriure, de les quals una s'ha anomenat *femenina*, com altres s'anomenen *escriptura digital*, *escriptura automàtica*, *escriptura jeroglífica*, etc., i és d'aquesta, de la femenina, i no d'una altra, de la que parlarem. En canvi, en la segona

frase només hi ha una escriptura, d'una autora (dona), i l'adjectiu explicatiu que trobem entre comes és una obvietat; si el suprimim, el sentit de la frase queda intacte: en aquest cas, només parlem d'una escriptura, la de l'autora, i informem, a més, sense que sigui imprescindible dir-ho, que aquesta escriptura és femenina. Aquí la informació que aporta l'adjectiu es pot interpretar com una obvietat en el context de la frase: ja que l'autora és dona, la seva escriptura és femenina. Eulàlia Lledó parteix d'aquest axioma en el seu llibre *Dona balconera: A les penes, llibreries*:¹⁵ “des del moment que les dones escriuen, les escriptures femenines existeixen”. Tornaré més endavant sobre les obvietats i la complexitat que sovint, com penso que succeeix en aquest cas, amaguen; de moment, apuntaré només que si ens quedem en les obvietats, ens faltaran elements per poder donar llum a la dificultat que planteja parlar d'escriptura femenina.

Crec que si llegim el sintagma *escriptura femenina* amb aquest codi lingüístic, que és el que hem heretat de l'escola i de la universitat, percebem el poder especificador de l'adjectiu com un element que constreny el nostre infinit propi i que en limita la potència creadora, la grandesa. Laura Freixas, en el seu llibre *Literatura y mujeres*,¹⁶ comenta que la majoria de dones, quan se'ls pregunta si creuen que existeix una literatura femenina, si consideren que elles fan literatura de dones, “tras escucharla [la pregunta] con aparente estoicismo y mal disimulada irritación, la mayoría de las entrevistadas responden o bien con cajas destempladas ('Ni lo sé ni me importa') o con una frase-tipo: 'No existe literatura de hombres ni de mujeres, sólo buena o mala literatura'”. Em crida l'atenció la reacció defensiva de les dones escriptores a qui es planteja la pregunta. M'atreviria a dir que la irritació de què parla Laura Freixas no està gaire lluny de la por de ser classificades en un subapartat dintre de la “gran literatura”; una classificació que porta a considerar excloents el femení i l'universal: “Tengo muchos ejemplos concretos sacados de los periódicos con nombre y apellidos de críticas o columnas de opinión en las que se dice explícitamente que lo que es femenino no puede ser universal, que la literatura de mujeres no es gran literatura”.¹⁷ En parlava Caroline Wilson en el curs “La diferencia sexual y la escritura de mujeres”¹⁸ citant com a exemple Carmen Martín Gaité, que rebutjava aquesta especificació atribuïda a la seva obra. Potser percebia el perill de veure-la reduïda, minimitzada, empetitada.

---

¹⁵ LLEDÓ CUNILL, Eulàlia. *Dona balconera: A les penes, llibreries*. Barcelona: Laertes. Abril 2007

¹⁶ FREIXAS, Laura. *Literatura y mujeres*. Barcelona: Destino. 2008 (p. 8)

¹⁷ FREIXAS, Laura, *Literatura y mujeres*. Barcelona: Destino, 2008.

¹⁸ WILSON, Caroline, “La diferencia sexual y la literatura de mujeres”, màster DUODA Estudis de la diferència sexual, curs 2009-2010.

Esriptura femenina: etiquetes

Com tota classificació, el sintagma especificatiu *escriptura femenina* porta implícites una sèrie de característiques reductores que l'especifiquen d'entre les altres escriptures i que poden ser motiu de menyspreu o d'elogi, segons com bufi el vent, per part de la crítica oficial: *escriptura femenina* pot voler dir escriptura emotiva, intuïtiva, sensible, delicada, o el que és el mateix, llegit en clau despectiva, sensiblera, amb escassa capacitat de abstracció, mel·líflua, fàcil, naïf. El femení, en aquesta caracterització, tant si es llegeix en clau positiva com negativa, continua atrapat en el logocentrisme que divideix el món en binomis contraris i que els ordena jerarquitzadament, establint la identificació dones / baixa cultura i per tant literatura femenina / subliteratura, mentre que no s'especifica la literatura escrita per homes (i que s'identifica amb l'alta cultura) amb l'adjectiu *masculina*, perquè s'entén que aquesta sí que és la universal, i per tant la prestigiosa. En aquest paradigma de binomis oposats i jerarquitzats, l'especificació *literatura femenina* no s'oposa a *literatura masculina*, sinó a "la literatura" i punt: la literatura que escriuen els homes és universal, mentre que la literatura "de dones" o "femenina" és una part, especificada convenientment sense comes, d'aquesta. Així, en aquest paradigma de parells antinòmics sembla que no hi ha cap altre lloc per a la dona que escriu (que s'escriu) des de la seva diferència sexuada que no sigui una de les columnes del binomi. Si la rebutja, com sembla que fan moltes dones que es resisteixen a anomenar *escriptura femenina* allò que escriuen, si defuig els atributs que la constreixen (la sensibilitat, la delicadesa, la intuïció), serà atribuïda automàticament a la columna "masculina" i li posaran l'etiqueta de *mulier virilis*. I això serà lloat o criticat segons les modes o les circumstàncies. Des d'aquesta mateixa estructura antonímica, es podrà discutir, també, si triar un narrador masculí o un registre caracteritzat com a "masculí" converteix l'autora del text en "home", i hi haurà dones que ho desmentiran, com Nina Baym,¹⁹ que afirma que el fet que una dona triï un registre caracteritzat com a tòpicament masculí no la converteix en un home. I encara, si continuem movent-nos en aquesta mateixa balança de binomis oposats i excloents, el tema de conversa difícilment serà què va escriure Caterina Albert, sinó la proesa que cometé aquesta autora en escandalitzar el jurat masculí d'un premi literari que havia distingit el seu monòleg teatral *La infanticida* i que posà el crit al cel quan va saber que aquella prosa descarnada, punyent, cruel i sense concessions sortia de la ploma (de les entranyes)

---

¹⁹ BAYM, Nina, "La loca y sus lenguajes". A FE, Marina (coord.), *Otramente: lectura y escritura feministas*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1999, p. 52-74

d'una "senyoreta de l'Escala".²⁰ I així el joc de la teoria literària pot consistir a "endevinar", a partir de la llista excloent i jerarquitzada d'atributs corresponents a escriptura masculina / escriptura femenina, si darrere d'un text s'amaga un autor o una autora; o a utilitzar aquests mateixos atributs per defensar un universal literari neutre, ni masculí ni femení (però masculí encara que no es digui), o per fer que les dones que escriuen rebutgin frontalment les etiquetes associades a l'escriptura "femenina" i reivindiquin la possibilitat de dir-se amb registres que els han estat vedats. Sigui com sigui, continuem atrapades en les dues columnes del binomi, paral·leles i per tant condemnades a no trobar-se mai, i en acabat les reflexions sobre si existeix o no una literatura femenina es converteixen en un bucle, i després de donar-hi mil voltes tornem a ser al cap del carrer.

Per a les dones, fer-se un lloc en la "literatura" (la universal masculina) sense que l'etiqueta la condemni a formar part per sempre d'un subgrup d'interès no general pot implicar una renúncia a dir-se sense condicionants, i un esforç afegit per adaptar la paraula (la representació, el simbòlic) a un codi que neutralitzi la seva diferència sexuada. Aquest condicionament provoca un desordre simbòlic en el procés creatiu, que vol dir en el cos i en la ment i en el mateix desig de transcendència, un desordre que desconcerta i que treu a la llum el "fantasma de l'escriptura",²¹ el "trozo de desprendida realidad"²² de què parlava María Zambrano i que connecta amb la por femenina d'escriure i sobretot amb la por de perdre la veu –la por, en definitiva, de perdre's.

Si l'adjectiu especificatiu aplicat a l'escriptura feta per dones sembla que amenaça amb reduir el nostre infinit propi, l'adjectiu explicatiu en aquest mateix sintagma, des d'aquest mateix codi en el qual encara m'estic movent en aquest comentari, encara que no produeixi subdivisions ni limitacions, es mou perillosament en el terreny dels fets obvis, i pot arribar a perdre la seva capacitat significant, el seu potencial simbòlic. Dir "L'escriptura, femenina, d'aquesta autora" pot interpretar-se com una obvietat que és absurd de dir perquè ja s'entén; o pot reforçar, si ens hi fixem, l'especificitat reductora de què parlàvem abans, ja que l'acotació entre comes fa destacar l'adjectiu

---

²⁰ El monòleg teatral *La infanticida*, de Caterina Albert, fou distingit als Jocs Florals d'Olot el 1898, però es produí un tal escàndol en saber-se que l'havia escrit una "senyoreta de l'Escala", que l'autora decidí amagar la seva identitat sota un pseudònim masculí i a censurar l'obra, que no es va representar fins l'any 1967, al Palau de la Música Catalana, com a homenatge pòstum a l'escriptora. Font: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana <<http://ves.cat/aPrw>>.

²¹ RIVERA GARRETAS, M. Milagros

²² ZAMBRANO, Maria. *Algunos lugares de la pintura*, recop. d'Amalia Iglesias. Madrid: Acanto-Espasa Calpe, 1991, p. 65.

qualificatiu (convertit en classificatiu) que ens remet a tot l'entramat de significacions estereotipades que s'hi associen: entendríem, així, que destaquem que l'escriptura d'aquesta autora és "femenina" perquè volem emfasitzar que és sensible, intuïtiva, delicada, o el que és el mateix, mel·líflua, sensiblera, incapaç d'abstracció. És curiós com el mecanisme gramatical que permet distingir en altres casos (com en l'exemple dels turistes) l'especificació que subclassifica i l'explicació que universalitza, es destaroti en el cas de l'*escriptura femenina*. Com si l'univers de significació logocentrista basat en binomis, per obra i gràcia de les relacions connotatives de la semàntica, fes saltar pels aires els engranatges de la gramàtica i no deixés lloc a una resignificació de l'experiència femenina en l'escriptura alliberada dels murs antinòmics. Sembla, efectivament, que tant d'una manera com de l'altra el sintagma s'empobreix, provocant el rebuig de la mateixa realitat que vol anomenar.

Caminar sense comes més enllà del codi donat

En la ponència "Ella es demasiado libre", al Seminari Duoda 2011,²³ M. Milagros Rivera Garretas deia que el final del patriarcat ha deslegitimat les idees sobre les dones emancipades, que eren masculinitzades, i ens ha situat davant del repte de superar l'antinòmia mesura/desmesura per trobar l'espai d'intersecció on la grandesa femenina pugui ser, tenir lloc, sense destruir la seva protagonista. Entenc aquest "tenir lloc" en el sentit figurat de l'expressió, "succeir", però també en el sentit literal, disposar d'un lloc, un espai, físic o virtual, on ser, en plena presència. L'escriptura de dones en els blogs d'Internet està trobant, crec, aquesta intersecció, aquest "tenir lloc"²⁴ que fa irrompre amb força l'experiència sexuada en femení i obre pas a la grandesa de la creativitat femenina que s'expressa en llibertat. De la mateixa manera, aquest treball vol sortir del reduccionisme de les antinòmies masculí/femení i treure a la llum la manera com la paraula de les dones (de dones molt joves, majoritàriament, en aquest cas) beu de l'excel·lència de les grans emancipades d'abans i s'obre a la grandesa de les que vénen després.

Endinsar-me en la lectura (i l'escriptura) de blogs escrits per dones m'ha permès entreveure una manera de sortir del codi que empobreix i donar un altre valor al sintagma "escriptura femenina", dotar-lo de poder significant, de manera que ni limiti el nostre infinit propi ni es quedi en el terreny de l'obvietat. Es tracta, seguint Luce

---

²³ RIVERA GARRETAS, M. Milagros, conferència "Ella es demasiado libre" al Seminari Duoda 2011, L'Excel·lència Femenina al Final del Patriarcat.

²⁴ En parlo més extensament a IV, "El blog, un lloc nou per a l'escriptura. Cos, espais, virtualitat".

Irigaray,²⁵ de trencar amb els esquemes mentals patriarcals i col·locar-nos, com a dones, en un lloc propi en el simbòlic, re-pensant el femení, dotant-lo d'una significació que no empra les eines del discurs establert. Podem, per exemple, dotar el valor especificador de l'adjectiu *femenina* d'un sentit que vinculi el substantiu *escriptura* amb el partir de si, amb l'experiència de viure en un cos sexual. Que l'adjectiu faci la funció d'especificar, sí, però d'una altra manera, afirmant l'origen que som i no subclassificant la nostra escriptura (l'escriptura de les dones) en un ordre que ens és aliè. Luce Irigaray insisteix que en la cultura occidental no hi ha neutre ni universal; que allò que s'entén per neutre (el discurs de la ciència, de la filosofia, de la literatura) és en realitat sexual, perquè és el discurs masculí. Això, diu Margaret Whitford, estudiosa d'Irigaray, "és difícil de veure en absència d'un discurs, diferent, femení". Discurs femení, doncs, com a discurs de resignificació de la diferència sexual. Escriure, dir, parlar des de la pròpia diferència de ser dona en el món. Des d'aquesta perspectiva, l'escriptura femenina, així, sense comes, s'entendria com una escriptura que diu la diferència sexual. Que crea un simbòlic des d'aquesta diferència, des d'aquest ser sexual en el món. Que re-pensa el món des d'un ordre nou, un ordre sexual, en el qual cadascun dels sexes troba el seu espai per expandir-se, per ser amb tot el seu potencial.

L'ordre simbòlic que es diu en femení

He parlat d'ordre i de desordre simbòlic. D'ordre patriarcal, d'ordre masculí que es presenta com a neutre universal, de desordre simbòlic quan es nega la diferència femenina o s'usurpa fagocitant-la en aquest suposat neutre universal. Parlo d'ordre i de desordre i em ve al cap una de les primeres relacions de significat que se m'acuden quan penso en el que és per a mi la literatura: ordre i bellesa. Un ordre que vincula vida i creació. Deia Diana Sartori que la relació amb la mare ofereix un model de relació entre contingència i transcendència: la relació amb la mare i el diàleg amb ella és el que ens dona l'estructura fonamental del nostre ésser i estar en el món des d'una contingència que només pot transcendir mitjançant el mateix que ens ha llegat el fet de néixer de mare, la paraula. Afirmar amb aquesta paraula l'existència evident d'una escriptura femenina no és el mateix que afirmar-la amb els codis heretats de l'univers patriarcal: va més enllà d'aquests codis, ens expandeix, escapa de les classificacions i de les dicotomies patriarcals. Se situa en un altre lloc, un lloc que intentaré anomenar en aquestes pàgines,²⁶ des del qual hi ha un ordre distint que permet la significació dels sexes en llibertat. Afirmar amb aquesta paraula de la mare que la meua escriptura és femenina no vol dir que és un tipus d'escriptura entre totes les altres

---

²⁵ IRIGARAY, Luce. *Ese sexo que no es uno* (Akal, 2009).

²⁶ Vegeu "IV. El lloc de l'escriptura. Cos, espais, virtualitat".

convenientment classificades i caracteritzades; significa que l'ordre de significat en què es mou la meua escriptura arrela en el vincle primigeni en la mesura que s'anomena amb la paraula llegada per la meua mare i es nodreix del que sóc per expandir la creativitat, el saber. Per expandir-me.

Així doncs, quan en aquest treball exploro l'escriptura de dones en els blogs, no intento caracteritzar aquesta escriptura sexuada en femení per fer-la cabre en una definició, ni explicar per què considero que representa una escriptura femenina. El que intento a l'hora de llegir aquestes paraules de dones és captar, i intentar transmetre, de quina manera obren camins d'infinit, de quina manera creen un simbòlic des d'una llibertat que no té res a veure amb quotes concedides, amb espais reservats dins del món masculí. En definitiva, esbrinar com les paraules de les dones que escriuen en els blogs transmeten l'experiència de connexió amb l'infinit propi, amb la immensa potencialitat de l'ésser sexual.

III. EL COS ALLÀ ON ELS COSSOS (APARENTMENT) NO HI SÓN

Què passa amb el cos quan penetrem en l'espai cibernètic? És cert que Internet és un lloc on els cossos no hi són? Què vol dir que no hi són? I si hi són, de quina manera? Una amiga, quan li parlava de la idea de fer aquest treball, va dir-me: "Però és que el cos no hi és, tampoc, en el full que escrius a mà". Vaig pensar, sí que hi és, però no vaig saber explicar-li per què, per això he volgut dedicar una part d'aquest treball a explorar què passa amb el cos en els entorns virtuals, no solament què passa amb la construcció del jo i amb les identitats, sinó també amb la corporeïtat. En aquesta via de recerca, les teories ciborg i la filosofia transhumanista, així com els diversos corrents del ciberfeminisme (tecnòfil, tecnòfob, utòpic), m'han servit per redefinir el sentit de la corporeïtat i per buscar, en principi en contra de la major part de la bibliografia que anava trobant, la presència del cos en els textos literaris de dones escrits a Internet.

No-lloc, no-cos: ontologia ciborg

Penetrar Internet és entrar en una altra dimensió, i això no deixa de ser una altra d'aquelles obvietats que potser no ho són tant o almenys al principi no ho eren. Perquè actualment es parla del món virtual i del món real en termes *on-line* i *off-line* amb tota naturalitat, prenent el virtual de referència, com si fos el més familiar, el més present, tan o més real que l'altre, de tal manera que l'afirmació amb què he començat aquest apartat es buida del seu poder significant figurat, perd les connotacions de meravella,

curiositat, por del desconegut, exploració de nous límits. Dir que Internet és una altra dimensió és actualment, en molts àmbits, gairebé com dir que la cuina de casa és un altre espai diferent del menjador.

Tot i això, sembla que l'obvietat no ho és tant perquè és evident que hi ha hagut i hi ha encara una inquietud i una preocupació per saber què passa quan canviem de dimensió, com ens transformem quan ens movem de l'espai *off-line* a l'espai *on-line* i viceversa. En aquest sentit, els canvis en les relacions socials, en l'accés a la informació i en la construcció de la identitat han suscitat múltiples debats, filies i fòbies, teories postmodernes sobre la deconstrucció del jo i, fins i tot, sobre la transformació del cos fins al punt de perdre's pel camí cap a l'espai virtual o d'esdevenir un no-cos trans-humà, és a dir, un cos no físic que transcendeix els límits del que considerem humà.

Què passa, doncs, amb el cos quan penetrem en l'espai cibernètic? Segons les teories ciborg²⁷ i la filosofia transhumanista, sorgides a final del segle XX i en auge en el començament del XXI, el món virtual d'Internet dilueix el cos físic: es produeix una transferència de la consciència de l'individu al xip de l'ordinador, i el cos es perd pel camí. Aquesta pèrdua del propi cos en el cibernón és el resultat de la desaparició de la ciutat física,²⁸ únic lloc on es pot produir el contacte real, entenent per *real* el que percebem pels sentits, el que és tangible. A partir d'aquí, s'inaugura un nou espai no físic, virtual, i sorgeix una percepció telemàtica que suplanta la presència de l'ésser.²⁹ Una societat en què els cossos tangibles no hi són.

No hi són? Em qüestiono si realment desapareixen, els cossos, en el món cibernètic, almenys de la manera com ho expliquen les teories ciborg, si a mi em sembla trobar-los en els textos de les dones que escriuen en blogs; si em sembla que els sento bategar, tensar-se, desitjar, expandir-se, en aquesta escriptura cibernètica femenina. I encara que és obvi que no puc tocar aquests cossos, ni olorar-los, ni veure'ls, tot i això em sembla sentir-ne la presència (gairebé física, gairebé tangible) en els textos, potser d'una altra forma, però sense dissociar-se de la paraula, de la ment, de l'ànima.

---

²⁷ Les teories ciborg tenen el seu màxim exponent en el *Cyborg Manifesto*, de Donna. J. Haraway, precursora del ciberfeminisme:

<http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>

²⁸ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ontología Cyborg: El cuerpo en la nueva sociedad tecnológica*. Barcelona: Gedisa Editorial, 2008

²⁹ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ibidem*

Perquè, ¿com es conceben les relacions interpersonals sense persona, entesa aquesta com un ens material, físic i tangible? Sense persona vol dir sense cos, sense carn. Les teories ciborg i la filosofia transhumanista arriben al punt màxim de l'idealisme subjectiu, segons el qual tota la realitat objectiva es redueix a idees, en el sentit de continguts subjectius de la consciència. El jo es buida i apareix diluït en un entramat de relacions sense cossos físics. Així, l'era del ciberespai transforma la concepció de l'individu i del jo i qüestiona la dicotomia entre espai públic i espai privat: "El sentit de l'individu està deixant pas al sentit de la interfície. La nostra consciència ens permet gronxar-nos sobre el borrós fil de la identitat, surant entre l'interior i l'exterior de qualsevol classe de definició que se'ns pugui ocórrer del que significa ser un ésser humà."³⁰

Segons la *cibercepció*, una nova facultat humana que assumeix el fet que els ordinadors mediatitzen i amplien l'ésser humà, l'ésser humà s'amplia a través del que s'ha anomenat "la tecnologia transpersonal",³¹ que és la de la xarxa, la del ciberespai. Per a Ascott, la concepció de l'espai en el món cibernètic duu associada la fusió dels límits entre realitat virtual i física. Segons la cibercepció, les ments, que abans estaven recloses en el cos aïllat, s'alliberen en l'espai telemàtic.³² La proposta d'Ascott consisteix a alliberar la consciència humana en aquest espai, que és infinit i il·limitat; el preu és la fusió de l'ésser humà amb la màquina, una integració que transcendeix la biologia i la construcció identitària de l'individu. Teresa Aguilar García ho sintetitza així en la seva *Ontologia Cyborg*: "La propuesta de la cibercepción pide la ascunción por parte del ser humano de la mediatización total a cambio del paraíso soñado del infinito mental en el ciberespacio"³³. Perdre el cos a canvi de guanyar una ment (una ànima?) infinita (immortal), em sembla una versió postmoderna del pacte amb el diable. Un pacte que només és possible si ens concebem dissociats, si ens creiem cos i ment, cos i ànima, escindits, cadascun per la seva banda.

En aquest punt, les teories ciborg se'm revelen com un laberint contradictori: es presenten com una via per superar les dicotomies tradicionals subjecte/objecte, naturalesa/cultura, individu/societat, masculí/femení, jo/allò, i per tant les construccions

---

³⁰ ASCOTT, R. "La arquitectura de la cibercepción", a *Ars telemàtica*, Gianetti, C. (ed.), Media Culture, Barcelona, ACC L'Angelot, 1995.

³¹ ASCOTT, R. *Ibidem*.

³² ASCOTT, R. *Ibidem*.

³³ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ibidem*, p. 62

de gènere basades en aquests binomis,³⁴ i en canvi el seu discurs es basa en la dissociació del cos físic i la ment, un fenomen no solament possible sinó, des del seu punt de vista, desitjable, fins al punt que la tecnologia pot arribar a ser una via per a la transcendència humana, un substitut de Déu: “El tecnocuerpo es un ser trascendente gracias a la tecnología, porque le hace ir más allá de su condición de organismo”,³⁵ diu Teresa García Aguilar, i en el cas de la tecnologia virtual, que és el que ens ocupa, el tecno-cos és un ésser transcendent “porque el orden de realidad puede modificarse”. L’existència, així, esdevé transcendent en un sentit estrictament científic, lligat a les noves tecnologies: “la ciencia se hace metafísica de la misma manera que el saber se transforma en información”.³⁶

No nego aquesta transcendència. No nego que en l’espai cibernètic l’ésser pugui expandir-se, transcendir, anar més enllà de la seva realitat tangible. Al contrari: de fet, en els textos literaris de les dones en els blogs la paraula dita en aquest espai se’m presenta com a mediació entre el contingent i el transcendent, entre el finit i l’infinít del cos sexual. Però, justament, em sembla una transcendència que no es deslliga del cos, sinó que, com la resurrecció en què creu el cristianisme, ressuscita en cos i ànima, sense dissociar-se, sense fragmentar-se.

Per això continuo buscant els cossos en el pensament filosòfic, sociològic i antropològic de les noves tecnologies, però no els trobo. Les teories feministes que s’hi relacionen (els ciberfeminismes), i que també insisteixen en la destrucció de les dicotomies natura/cultura, etc., en aquest cas com a element definitiu per a l’alliberament de les dones, fan passar també aquesta destrucció per la deconstrucció o dissolució del cos (dels cossos) propiciada per les noves tecnologies. Basant-se en les propostes teòriques de Donna J. Haraway,³⁷ els diferents corrents del ciberfeminisme afirmen que, en conjunció amb la tecnologia, és possible construir la identitat, la sexualitat i el gènere com es vulgui, lliures dels dictats patriarcals opressors. Segons Haraway, el ciborg permet evitar el que ella anomena “tancament metafísic d’identitat”, que consisteix en el fet que el gènere queda atrapat en un sexe i una identitat que constreny la llibertat personal. “Huir de identidades clasificadas, de la barricada del sexo, de la burla del lenguaje del código único es la propuesta del

---

³⁴El ciberfeminisme tecnòfil defensa la dissolució d’aquestes dicotomies, inclosa la de cos/ment, com a via per a l’alliberament definitiu de les dones.

³⁵ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ibidem*, p. 63

³⁶ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ibidem*, p. 63

³⁷ HARAWAY, Donna J., *Cyborg Manifesto*

<http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>

feminismo de Haraway, para quien el cyborg, hijo bastardo del capitalismo blanco, sirve como metàfora subversiva al androcentrismo.”³⁸

El ciberfeminisme tecnòfil, doncs, escapa de la relació antinòmica dels parells conceptuals patriarcals a través d'un cos diluït, modificat, hibridat, assimilat. Al desànim per no trobar-hi cap salvació per als cossos se m'hi afegeix la inquietud davant el rebuig de la diferència sexual: la subversió ciberfeminista passa per considerar la diferència sexual com un paradigma també estancat, que només serveix per construir identitats fixes i immutables i per evitar el transvasament de codis i significacions. Entenc que el ciberfeminisme tecnòfil concep la diferència sexual sense moure's del mateix paradigma que vol destruir, de la mateixa manera que algunes dones escriptores identifiquen les atribucions patriarcals de gènere a la seva escriptura i rebutgen l'adjectiu especificatiu *femenina* que s'hi associa. El ciberfeminisme busca l'alliberament atacant frontalment les columnes conceptuals antinòmiques del patriarcat i obvia la potència simbòlica de la pràctica política del partir de si des de la diferència sexuada, que no pretén moure's en aquest paradigma, sinó que busca els espais d'intersecció entre la mesura i la desmesura,³⁹ els espais de llibertat entre somni i realitat.⁴⁰

No vull encallar-me, però, en posicionaments ideològics respecte als diferents corrents feministes, així que continuo buscant referències que parlin de l'existència dels cossos en el ciberespai. Com Cixous, concebo la recuperació de la paraula com la recuperació del cos, i viceversa, i continuo tenint la sensació –la intuïció– que hi són, que bateguen en les paraules, també cibernètiques, de les dones escriptores de la xarxa que m'han acompanyat al llarg d'aquest estudi; que elles recuperen el cos, potser perdut per l'entrada en el món cibernètic, a través de la paraula, fins i tot de vegades fan explícita la necessitat de recuperar-se el cos: “Només l'estiu et fa ser lleugera, només cos. Es difícil no mirar la pell que aguaita pels vestits i les mànigues curtes, com a cada llambregada hi renaix el desig. Només l'estiu té aquestes mirades, la fugacitat de la impressió d'uns cossos a la retina, la tornada al cos com la tornada al paisatge produït més enllà de la seua necessitat. Multiplicat, llençat al carrer, lliurat al contacte, el cos de l'estiu”, diu Maria Salvador;⁴¹ i Meike: “en esta dictadura que es mi

---

³⁸ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ibidem*, p. 108

³⁹ RIVERA GARRETAS, M. Milagros. “Ella es demasiado libre”, *op. cit.*

⁴⁰ MURARO, Luisa. “Ir libremente entre sueño y realidad”. *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 19 (1998).

⁴¹ SALVADOR, Maria. “Viure l'estiu”, a La poesia és una cosa seriosa:
<http://vintisetrevolucions.blogspot.com/2011/07/viure-lestiu.html>

cuerpo, sólo reino yo”.⁴² Crec que hi són, els cossos, en la literatura de dones en els blogs, però igualment sento la necessitat, abans de posar-hi paraules, de trobar una veu d'autoritat, un enllaç amb algun fil de genealogia femenina en què reconegui el meu pressentiment.

Els cossos, segur que no hi són? A les espatlles de l'excel·lència femenina

Qui busca troba. Demaneu i se us donarà. Espigolant bibliografia, trobo algunes veus que, tot i que parteixen encara del buidatge del jo, esfondrat per la desintegració del cos en l'entramat de xips de l'ordinador, desitgen, tanmateix, salvar d'alguna manera la corporeïtat. Gilles Deleuze i Fèlix Guattari,⁴³ tot i admetent que en l'espai de les tecnologies virtuals emergeixen subjectivacions sense subjecte o subjectes buits, apunten, però, que això no vol dir que estiguin desproveïts de cos: el cos, diuen, es buida, perd les seves dimensions, la seva capacitat representativa, es mescla amb les màquines, i això, com diuen les teories ciborg, li permet alliberar-se de les representacions i dels controls que s'exerceixen sobre ell; però no deixa de ser un cos. Esdevé, en tot cas, un Cos Sense Òrgans, però cos al cap i a la fi. No un organisme, però sí un cos.

Un cop trobat el cap del fil, només cal estirar-lo per trobar altres veus en aquest mateix sentit. Ensopego amb Remedios Zafra i trobo en el seu “cuarto propio conectado” l'autoritat que esvaeix el meu propi fantasma de l'escriptura, la meua pròpia por de parlar: “(...) debo decirles que *existo*, que no soy una aplicación informática que escribe libros, ni un producto de marketing de una potente editorial de moda. No soy un avatar manejado por varios sujetos –versión *wiki*–, ni una ficción que hace de máscara de un experimento textual. Debo decirles que tengo un cuerpo, deseos, dudas y preguntas. Debo advertirles que escribo sobre el presente a través del cuerpo y no desde una huida del cuerpo”.⁴⁴

M'enfilo a les espatlles de l'excel·lència d'aquesta dona que em precedeix i m'autoritza a prendre la paraula. Penetrar Internet és entrar en una altra dimensió, és cert, però ho és, per a mi, també en el sentit figurat de l'expressió: un sentit no gastat, que connota desconegut, por, curiositat, il·lusió, llibertat, desig d'infinít. Com qualsevol canvi d'espai (físic, relacional, mental), l'entrada a aquesta nova dimensió produeix una

---

⁴² MEIKE. “Garantía”, a *Panicotidiano*, <http://panicotidiano.blogspot.com/2011/03/garantia.html>

⁴³ DELEUZE, Gilles i GUATTARI, Fèlix. *Mil mesetas: capitalismo y esquizofrenia*. Valencia: Pre-textos, 2000. p. 151-173.

⁴⁴ ZAFRA, Remedios. *Un cuarto propio conectado*. Madrid: Fórcola Ediciones, 2010

transformació en l'ésser, una adaptació, un resituar-se, i crec que aquesta transformació no anul·la l'ésser ni parcialment ni totalment. La corporeïtat tangible desapareix (és cert que no podem tocar els cossos en aquest espai, no podem olorar-los, tastar-los), però això no vol dir que el cos es dilueixi i l'ésser passi a ser una espècie de fantasma només ment i/o ànima, segons les creences de cadascú. Crec que l'ésser hi entra sencer (cos, ment i ànima) i hi roman sencer; la diferència està en el que decideix mostrar. Les identitats, les representacions del cos i del jo (psicològiques, filosòfiques, culturals) no són l'ésser: el descriuen. Poden ser volàtils, intercanviables, acumulables. S'hi pot jugar, en l'espai cibernètic, amb les identitats, com qui desmunta un trencaclosques i s'inventa infinites noves maneres de tornar-lo a muntar. Però això no esborra el cos, no buida l'ésser com afirmen les teories transhumanistes. Afirmer que les identitats s'esborren no equival a dir que l'ésser es dilueix, que ja no és. I, de fet, crec que la corporeïtat esdevé gairebé tangible a Internet quan hi entra amb la paraula que vol dir-se, com és el cas de l'escriptura literària de les dones en els blogs. En aquest cas, l'ésser sexuat hi entra sencer, complet, també amb el cos, simultàniament, indissolublement. Potser, fins i tot, hi entra encara més amb el cos perquè percep el perill de perdre'l, de perdre's, per tant, i de diluir-se. Perquè la dissociació cos/ment pertany també al codi aliè, a la columna de les dicotomies excloents que constreixen l'infinit propi. Ho deia M. Milagros Rivera Garretas en el curs "Sexuar la política": "(...) cuando una mujer de hoy se acerca a los libros de texto o a las obras del pensamiento abstracto en busca de ayuda para indagar en su ser cuerpo con el fin de conocerlo y vivirlo con felicidad, se encuentra, primero, con que su cuerpo, que ella vive como uno, aparece dividido siempre en dos: cuerpo y alma; en segundo lugar, los expertos le dicen que el alma no tiene sexo, o sea, que su ser mujer, su sexuación, carece de divino, carece de posibilidad de trascender, de ir más allá de su ser actual".⁴⁵

Les paraules de les dones d'aquests blogs diuen l'experiència de ser cos sense separar ni dividir el cos de l'ànima, el finit de l'infinit. Diu Anna Gual, evocant una persona estimada que ha marxat a viure un temps a Berlín: " I jo et llegeixo i et penso amb força, imaginant-te en un Berlín ple de neu, però després em reincorpo i ajunto com puc cos i ment i l'únic a què aspiro és a obrir-me pas entre la boira".⁴⁶ És això el que hi he anat a buscar, en aquests textos, des que vaig començar a llegir-los ja fa anys fins ara que vull estudiar-los: la paraula de dona que diu l'infinit i el finit del que

---

⁴⁵ RIVERA GARRETAS, M. Milagros. "Sexuar la política", curs del màster on-line Estudis de la diferència sexual, Duoda.

⁴⁶ GUAL, ANNA. "Sant Giminià", a *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=39>

som, que crida el malestar de ser escindida en dos, de deixar de ser cos per passar a tenir cos; la paraula que es diu en llibertat i s'escapa de la dicotomia logocentrista per crear un simbòlic propi des de la diferència sexuada.

IV. EL BLOG, UN LLOC NOU PER A L'ESCRITURA. COS, ESPAIS, VIRTUALITAT

“la mujer agarra sus bártulos y su olvido y sigue su camino
aunque no haya camino”
LA PRINCESA INCA⁴⁷

Tenia la intuïció que la irrupció de l'escriptura femenina en els blogs es feia des d'una llibertat que permetia l'aparició d'un discurs diferent, d'un discurs femení.⁴⁸ En el cas d'Internet, l'accés femení als espais virtuals no ha estat, com en el món no virtual, fruit d'una conquesta per la igualtat dels sexes. No és que els homes hi fossin primer i les dones lluitessin per fer-s'hi lloc, o que ells els donessin permís, per mitjà de quotes, per ser-hi: Internet hi era, els blogs hi eren, i les dones, com els homes, hi han entrat, en principi, quan han volgut i com han volgut, segons les circumstàncies socioculturals i econòmiques.

Al començament, amb la popularització dels blogs a Internet al tombant del segle XXI, no hi havia manuals que expliquessin què s'hi havia d'escriure, o com s'havia de fer. No hi havia models discursius, narratius, poètics. Almenys, no hi havia models estàndard. El que hi havia era gent, homes i dones, que s'havien llençat a l'aventura d'ocupar aquells espais amb les paraules. En els blogs, cadascun dels components de la comunicació (emissor, receptor, missatge, canal i codi) es redefineix de tal manera que escapen dels intents d'anàlisi i etiquetatge. La sola transformació de l'emissor en el nou espai cibernètic és ja un procés d'una complexitat i una riquesa que podria omplir pàgines i pàgines de qualsevol estudi, i que ja n'omple, de fet, sobretot pel que fa a la construcció i deconstrucció de la identitat, el jo i el cos mateix en els entorns virtuals. En els blogs que ens ocupen, el cas de Sofia és paradigmàtic: l'emissora-narradora s'identifica amb un jo literari estretament relacionat amb l'espai que ha creat en cadascun dels blogs, un jo literari, per tant, canviant i que qui llegeix identifica clarament. Així, en el seu primer blog, *El bosque de Caperucita*, signa com a “Caperucita” i fa referències al bosc com a espai en què es mou l'escriptora i l'escriptura: “Hace un año ya que me convertí en Caperucita y empecé a rondar por

---

⁴⁷ (17.02.2011) http://laprincesainca.blogspot.com/2011_02_01_archive.html

⁴⁸ Parlo sobre les reflexions entorn de l'escriptura femenina a “III. Escriitura femenina sense comes –especificar reduït”.

este bosque. Nunca había oído hablar de los blogs y de repente me vi envuelta en uno, aún no sé por qué.”⁴⁹ També com a lectora, que troba, en les paraules d’altres, un mirall, una autorització per a la pròpia paraula: “Buceando por arrecifes de enlaces empecé a leer textos en los que me identifiqué de tal manera que hasta yo misma quedé asustada. Leía palabras que creía haber escrito con mi boli negro en mi libreta roja, y sin embargo estaban ahí, al otro lado de la pantalla y firmadas con otros nombres”.⁵⁰ Quan decideix tancar el blog (que vol dir deixar-hi d’escriure, no eliminar-lo de la xarxa) i obrir el nou espai *Inviernos de mar*, s’hi emporta el jo literari de Caperucita, encara, però s’arrisca a fer-ne una mínima presentació, una descripció plena de símbols en la qual deixa veure dades personals (l’edat, el caràcter) que qui llegeix ja no es planteja, perquè no importa, si són “reals” o no: “(Caperucita) Me traje la Casualidad a la Tierra el invierno del ochenta y nueve. Siempre he pensado que se equivocó de planeta, tal vez por eso mi madre dice que me paso la vida enfadada con el mundo. Tengo el otoño en los ojos y el mar en las venas. Por la noches me acuesto en la Luna y sueño en Plutón”.⁵¹ En canvi, quan posa fi a “l’hivern” de *Inviernos de mar* per obrir un altre espai (el blog *A retazos*), decideix eliminar el jo literari de Caperucita, i ho fa explícit en l’última entrada al blog (els colors i les negretes són de l’autora): “Los lobos se quedaron sin aullidos,/el bosque en llamas y el mar sin olas./Caperucita se cose puntos sobre la piel./Puntos finales.”⁵² També en aquest comiat juga amb l’ambigüitat del nom propi i amb el joc de miralls que implica la construcció i deconstrucció de la identitat en la literatura pròpia d’aquests espais cibernètics; una ambigüitat que més endavant trobarem en el nou blog que anuncia, *A retazos*: “Todo, todo es una simple cuestión de espejos. (...)/Cambio de ángulo, de espejo./Llámame Sofía, si te apetece./¿O te gusta más Elena?/Me voy,/a tocar tierra.”⁵³ Finalment, en el següent espai, *A retazos*, el nom que trobem al perfil de l’autora és “Sofía”, i l’assumim amb el dubte que ella mateixa ens ha deixat en l’altre blog quan ha insinuat que podíem anomenar-la “Elena”. El nou jo literari, Sofía, es presenta així: “Un día hice las maletas y eché a correr. Necesitaba invierno y aislarme un poco del mundo, pero calculé mal las distancias y aparecí en Plutón, que ya no es ni planeta. En uno de los intentos por regresar a la Tierra me equivoqué de brújula y me perdí en algún lugar

---

⁴⁹ SOFÍA. “De vacaciones”, a *El bosque de caperucita*:

<http://blogs.ya.com/e13na/200608.htm#62>

⁵⁰ SOFÍA, *Ibidem*.

⁵¹ SOFÍA. Presentació del perfil, a *Inviernos de mar*:

<http://www.blogger.com/profile/00167700490686587109>

⁵² SOFÍA. “Caleidoscopios”, a *Inviernos de mar*:

<http://inviernosdemar.blogspot.com/2008/12/caleidoscopios.html>

⁵³ SOFÍA, *Ibidem*.

impreciso del Universo. Ahora ando de Nada en Nada, sin saber muy bien a qué gravedad agarrarme.”⁵⁴

Igual que l'emissor, també els textos literaris com els que treballo en aquestes pàgines es redefeixen en l'espai cibernètic, i es resisteixen a ser qualificats en cap gènere definit i establert per la teoria literària. Per definició són mutables i imprevisibles, i sovint la seva significació està estretament entrelaçada amb altres elements de la pàgina (imatges, enllaços, vídeos). Per aquest motiu, no els he acotat amb una denominació concreta, sinó que he preferit referir-m'hi amb denominacions descriptives, com ara “blogs personals literaris”, “literatura autobiogràfica”, “prosa poètica autobiogràfica”, etc.

Pel que fa al procés creatiu, en el món cibernètic entra en joc amb la immediatesa, l'exposició pública, la interacció amb altres blogaires i la possibilitat d'integració de diversos elements enllaçables (vídeos, fotografies, música) que interactuen amb el text mateix formant amb ell una creació nova. El ritme de la creació en aquests entorns virtuals manté en tot moment un pols amb la immediatesa, i també l'espai és distint, més obert, de vegades fins i tot inquietantment incontrolable. Finalment, pel que fa al receptor, en principi una mena d'entelèquia (no pots tenir ni la més remota idea, a priori, de qui seran i quants seran els lectors o lectores, a banda dels rastrejadors de servidors informàtics, que entraran a la teva pàgina), sol acabar convertint-se en un element amb possibilitat d'interactuar amb immediatesa amb el text o amb l'emissor o emissora del text. Així, l'autor o autora del text no ha d'esperar anys a veure publicat un escrit seu i rebre un *feedback* de les persones que eventualment puguin arribar a llegir-lo: en els blogs, la creació és, més que mai, un procés, un posar en relació l'autor o autora, l'obra i els lectors i lectores, un art relacional, un procés que no separa l'objecte (el text) i el subjecte, sinó que els posa en joc en contextos que no són tancats i limitats, que penetren en l'entramat quotidià on tenen lloc les relacions humanes (Internet n'és un) i creen, així, xarxes de significació.

Els blogs: no-lloc o netopia?⁵⁵ La diferència que es diu en llibertat i en relació

Hem dit abans que a Internet es dilueix la ciutat física, l'espai geogràfic tangible, i costa posar nom a aquest espai al qual ens podem referir com una altra dimensió, tant en el sentit literal com amb tot el que aquesta denominació connota. La possibilitat de

---

⁵⁴ SOFÍA. Presentació del perfil, a *A retazos*: <http://a-retazos.blogspot.com>

⁵⁵ El terme *netopia* ha estat encunyat per Teresa Aguilar García per referir-se a un espai que permet possibilitats infinites i reals.

concebre'ls com un no-lloc, de la mateixa manera que el cos en el ciberespai es pot considerar un no-cos, és temptadora. Sembla que els no-llocs de Marc Augé,⁵⁶ espais de confluència anònims, propis de l'època contemporània, en els quals s'instal·len persones que estan de pas durant algun temps d'espera (abans que surti el seu avió, abans que arribi el tren o el metro), tenen una estreta relació amb la dissolució de la ciutat física en l'espai cibernètic. Els no-llocs d'Augé simbolitzen la condició humana actual i del futur, una postmodernitat en la qual habiten individus solitaris desconnectats dels altres cossos físics que l'envolten. En aquests espais (no-espais), diu Augé, les persones no tenen cap més personalitat que la que figura en el seu document d'identitat. Hi ha, doncs, també, una dissolució de l'ésser, entès com un jo amb cos físic i identitat (psicològica, cultural, social), una dissolució propiciada per una suspensió també del temps considerat real, com si els segons, els minuts, les hores passades en una estació o un aeroport, o en l'espai telemàtic, no comptessin, com si fossin un parèntesi en la vida real, en el temps viscut.

La referència als no-llocs d'Augé em serveix per plantejar-me si realment Internet té les característiques d'un no-lloc, de la mateixa manera que he qüestionat la no-presència del cos en l'espai cibernètic. De fet, crec que és discutible que els espais que Augé anomena 'no-llocs' siguin realment espais que dilueixen individus, temps i relacions, i que aboquen irremeiablement a la soledat humana. Són, de fet, llocs on l'individu, justament perquè se situa mentalment i físicament d'una altra manera, potser més líquida,⁵⁷ menys quieta, té l'oportunitat de ser més conscient de l'ara i l'aquí. D'una manera semblant, l'espai cibernètic, en principi il·limitat i inabastable, ofereix a qui s'hi endinsa la possibilitat d'anar buscant llocs que pugui trepitjar amb fermesa, que puguin arribar a ser coneguts i fins i tot estimats. Obrir un blog no té les mateixes repercussions que agafar un full de paper per escriure. El blog no és solament un suport per a l'escriptura, és un lloc propi, una habitació pròpia. Molts blogaires, homes i dones, s'hi refereixen amb expressions com ara "el meu racó", "casa meua", "aquesta casa". A banda del cos del text, els elements que poden constituir un blog són seleccionats per cadascú de manera premeditada i conscient, i un cop construïda "la casa", s'estableix un lligam emocional entre aquesta i el seu propietari o propietària i les persones que la visiten. Veure desaparèixer un blog d'un dia per l'altre provoca una sensació semblant a perdre per sempre un espai conegut, com quan et canvies de pis

---

⁵⁶ AUGÉ, Marc. *Los no-lugares, espacios de anonimato*. Gedisa, 1993

⁵⁷ Zigmunt BAUMAN anomena *temps líquids* l'època marcada per una enorme incertesa i canvis accelerats, en la qual les persones s'enfronten als canvis en solitari i havent perdut tots els punts de referència: BAUMAN, Zygmunt. *Temps líquids. Viure en una època d'incertesa*. Barcelona: Viena 2007

i durant un temps tens al cap com era l'altre, les estances, el color de les parets, l'energia que s'hi movia.

Els blogs no són un no-lloc perquè les persones que els obren els atribueixen totes les característiques d'un lloc. Un lloc que es posa en relació amb altres llocs del ciberespai, de la mateixa manera que els cossos, per mediació de la paraula, es posen en relació amb altres també en el ciberespai. Coincideixo en aquest sentit amb Sadie Plant, exponent del ciberfeminisme utòpic o liberal, quan diu que el ciberespai és un lloc d'alliberament per a les dones, una netopia, un espai de possibilitats infinites.⁵⁸ Aquest vessant del ciberfeminisme considera que la capacitat de relació i de fluïdesa, més afins a les dones i allunyades de la rigidesa i l'essencialisme del patriarcat, són indispensables per moure's per la xarxa.⁵⁹ Les dones han estat sempre teixidores de xarxes, d'entramats relacionals, i es mouen fàcilment en aquests espais horitzontals, no jerarquitcats, en què la relació física, tangible, s'ha de substituir per la relació virtual. El ciberfeminisme utòpic, doncs, considera que les noves tecnologies són un instrument alliberador, de fronteres difuses i obertes, que impedeixen la imposició del poder patriarcal i la dominació masculina. En aquest sentit, crec que el més important és que les dones, en el ciberespai, també les més joves, prenen la paraula.

Hem apuntat més amunt que les teories ciborg i transhumanistes troben en la fusió de l'ésser humà amb el ciberespai un mitjà per a la transcendència, una promesa d'infinnit, d'immortalitat. La ment, diuen, alliberada del cos, ja no té límits per ser. Es desmunten les construccions identitàries que constreixen l'ésser i s'obre un espai il·limitat, infinit, on l'ésser pot ser Déu. Però el que trobo en els blogs d'Internet no són dones fantasma, dones sense cos que materialitzen l'ideal de transcendència ciborg. El que hi trobo són dones que prenen la paraula i es busquen el cos en un espai on suposadament l'haurien de perdre: "Hauria d'abandonar-lo a l'interior d'aquest cos claustrofòbic, no transformar-lo en paraules, permetre que aquest lament es dissolgués en un racó sangós entre l'úter i l'intestí".⁶⁰ Dones que ocupen espais que abans no pertanyien a ningú, que busquen aquell espai d'intersecció on la grandesa femenina pugui ser, tenir lloc, sense destruir la seva protagonista. Entenc aquest "tenir lloc" en el sentit figurat de l'expressió, "succeir", però també en el sentit literal, disposar d'un lloc, un espai, físic o virtual, on ser, en plena presència, i on transcendir, on trobar l'infinnit i el finit del cos, tot en u. L'escriptura de dones en els blogs d'Internet està

---

⁵⁸ PLANT, Sadie. *Ceros + Unos*. Barcelona: Destino, 1998.

⁵⁹ AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ibidem*, p. 108

⁶⁰ GUAL, Anna. "Dia 31", a No caic, em tiro: <http://nocaicemtiro.com/?p=388>

trobant, crec, aquesta intersecció, aquest “tenir lloc” que fa irrompre amb força l'experiència sexuada en femení i obre pas a la grandesa de la creativitat femenina que s'expressa en llibertat. De la mateixa manera, aquestes veus surten del reduccionisme de les antinòmies masculí/femení i amb diferents formes i maneres beuen de l'excel·lència de les grans emancipades d'abans i s'obren a la grandesa de les que vénen després.

V. ESCRIURE AMB EL COS: “M'ESTÉN EL COS I LA MIRADA”⁶¹

“No escribimos sin el cuerpo”
HÉLÈNE CIXOUS⁶²

“No escrivim sense el cos”, diu Hélène Cixous,⁶³ i fracassava el meu intent de desxifrar la metàfora, perquè no és una metàfora. Torna a ser una d'aquelles obvietats que no ho són tant com sembla. “Escriviu-vos a vosaltres mateixes; el vostre cos s'ha de fer sentir: només així brollaran els immensos recursos de l'inconscient”.⁶⁴

Què vol dir escriure amb el cos? Què vol dir que una dona s'escriu quan escriu? L'interès per la corporeïtat en l'escriptura femenina em va sorgir arran de la lectura de l'entrada “M'estén el cos i la mirada”,⁶⁵ del blog de Maria Salvador: “He tornat a mirar la mar. Només el cotxe s'ha enfilat per l'autopista, he callat i he girat el cap, tocant quasi el vidre, podia notar com s'afluixava el nus a prop del pit. El nus o la mossegada d'aquests dies incerts i que tremolen. La mar sempre m'ha afluixat la pena, d'alguna manera, eixa que ha anat transformant-se en més profunda, més nostra, greument íntima. Ara torna a ser-me útil, com si estirara els fils d'una titella, sembla que m'estén el cos i la mirada.”

No és un fragment amb moltes referències corporals explícites, i segurament n'havia llegit d'altres abans de molt més ‘corporis’; però una de les poques referències al cos

---

⁶¹ SALVADOR LLUCH, Maria, *La poesia és una cosa seriosa*:

<http://vintisetrevolucions.blogspot.com>

⁶² *No escribimos sin cuerpo. Entrevistas a Hélène Cixous*. Ed. de Marta Segarra. Trad. de L. Tigero i J. Masó. Barcelona: Icaria. 2010.

⁶³ *No escribimos sin cuerpo. Entrevistas a Hélène Cixous*. Ed. de Marta Segarra. Trad. de L. Tigero i J. Masó. Barcelona: Icaria. 2010.

⁶⁴ CIXOUS, Hélène, *La risa de la medusa: Ensayos sobre la escritura*. Trad. d'Ana M. Moix. Rubí: Anthropos Editorial, 2001 (reimpresió).

⁶⁵ SALVADOR LLUCH, Maria, *La poesia és una cosa seriosa*:

<http://vintisetrevolucions.blogspot.com>

que hi apareixen em va colpir: “m’estén el cos i la mirada”. El seu cos i la seva mirada de dona s’estenen, abasten el mar, es fan u amb el mar, amb l’infinit. L’autora insinua la capacitat d’assolir aquest infinit propi de què parlava abans i que jo buscava, sense saber-ho al principi, en els textos escrits per dones, i de fer-ho amb la mediació del cos i de la paraula.

A partir d’aquí, com quan et trenques una cama i de cop i volta et sembla que només veus persones enguixades i amb crosses, vaig començar a trobar pertot, en l’escriptura dels blogs escrits per dones que llegia diàriament des de feia més de dos anys, la presència del cos, ressaltant com en negreta o en relleu. Un cos que s’estén en l’escriptura, que es diu en un entorn digital on suposadament els cossos no hi són.⁶⁶

El cos fet paraula

“Sal oberta a la nafra: que no es tanqui!”

M. MERCÈ MARÇAL

El cos parla. Parla la pell que s’irrita quan l’ànima tremola i no sap defensar-se, parlen els músculs que es tensen diàriament per silenciar emocions reprimides, parla l’estómac que no pot digerir disgustos o frustracions, el fetge que s’inflama quan ofega la ira, les mandíbules serrades, les dents que carrisquegen mentre dormim. Parla el cos sempre, sovint a pesar nostre, quantes vegades no voldríem amagar les marques ombrejades de les ulleres que delaten l’insomni, els moviments nerviosos de les cames sota la taula, la suor inoportuna de les mans. Parla sempre el cos, el dinàmic i el hieràtic, el que fa circular la vida per les seves venes i el que s’ha convertit en búnquer per protegir-se d’aquesta mateixa vida. Parla el cos. És llenguatge encarnat, paraula viva.

Podem no escoltar-lo. Assistir als seus monòlegs ferits o feridors com qui posa la tele de fons mentre es dedica a les tasques de la casa, o silenciar-lo a estones amb analgèsics, no mirar-nos al mirall, oblidar que hi és (que som cos, que el cos és el que som), desconnectar la vivència del cos de la vida mateixa, com es desconnecten sovint altres realitats: la vida i el treball, l’espai privat i l’espai públic, el personal i el polític. O podem escoltar-lo, viure’l, recuperar-lo, reapropiar-nos-el. Només l’escolta atenta del meu cos pot posar-lo en relació amb mi mateixa i amb l’altre. Reconèixer el cos em fa contactar amb la meva vulnerabilitat i dependència, i al mateix temps em

---

⁶⁶ Vegeu “II. Els cossos allà on els cossos –aparentment- no hi són”.

permet aprofundir en un camí de coneixement i saviesa. Graciela Hernández Morales, al seminari "El personal és polític", explicava la manera com determinades experiències vitals marquen la visió que cadascú té de la corporeïtat humana: "El dolor per l'Alzheimer d'un pare o pel suïcidi d'una mare, la saviesa de qui ha viscut en un cos malalt o de qui ha superat una anorèxia o de qui ha sabut posar nom als abusos sexuals soferts, i també, l'emoció davant la nova vida que creix i neix en el propi cos, el plaer de sentir el sol o la pluja, la sorpresa davant de totes les possibilitats que ens dóna el fet de ser cos."⁶⁷

I si el cos parla, penso, és a dir, si el cos és text, significant i significat, és llavors possible que el text també sigui cos? S'emmirallen els dos termes de la copulativa? Deixo que parlin les veus de les dones que escriuen en els blogs, que em diguin elles si són paraules sense cos, paraules fantasma, o paraules corpòries, paraules fetes carn, déu que s'encarna.

La paraula feta cos

"Me despierto con retazos de ti cosidos a las pecas."
SOFÍA⁶⁸

"Tornarem a perdre'ns, tornarà la fam d'estiu enmig d'alguna soledat d'hivern i tornarà a cansar-nos la vida com si tinguérem la sang i la mirada velles."
MARIA SALVADOR⁶⁹

"(...)Seguiré dejándome los dientes en puertas cerradas, como si yo fuera una quinceañera y tú la primera en mi lista de chicas guapas."
MEIKE⁷⁰

"La palabra *sangre* viene a mí. ¿Qué hacer con el peso de esos *huesos*?"
MARÍA RAMOS⁷¹

Cixous insisteix en la necessitat que la dona escrigui, i la raó on arrela aquesta demanda és el cos: "Es preciso que la mujer escriba: que la mujer escriba de la mujer y haga venir las mujeres a la escritura, de la que han sido alejadas violentamente

---

⁶⁷ Es poden trobar els textos a Internet: <http://seminariolopersonalespolitico.blogspot.com/>

⁶⁸ SOFÍA, "Tuberías", a *Inviernos de mar*:
<http://inviernosdemar.blogspot.com/2008/10/tuberias.html>

⁶⁹ SALVADOR LLUCH, Maria (Coralet). "Perquè és el teu aniversari pense açò", a *La poesia és una cosa seriosa*: <http://vintisetrevoluciones.blogspot.com/2011/08/perque-fou-el-teu-aniversari-pense-aco.html>

⁷⁰ MEIKE. "Vainilla", a *Panicotidiano* (abans, *Exasperanza*):
<http://panicotidiano.blogspot.com/2011/01/vanilla.html>

⁷¹ RAMOS, MARÍA. "Leticia Bergé, o los niños de piel roja", a *No soy bonita*:
<http://nosoybonita.blogspot.com/2011/04/leticia-berge-o-los-ninos-de-piel-roja.html>

como también lo han sido de sus cuerpos; por las mismas razones, por la misma ley, con la misma finalidad mortal”.⁷² Retrobo aquesta necessitat d’escriure’s (no solament d’escriure) en els textos d’aquestes dones que escriuen en blogs, i hi retrobo també, de retruc, la recuperació simultània del cos. María Ramos, per exemple, es veu assaltada per aquesta necessitat d’escriptura com un intent de mediació per retrobar la mare, per reconciliar-s’hi. En un apunt del seu blog *No soy bonita*, narra en primera persona i en present la visita a la seva mare malalta (el destacat en blau és meu):⁷³

“Tengo que cuidar a mi madre. Me cuesta hacerme a la idea. Pasar días enteros con ella. Me detesta. Meto los medicamentos que me ha encargado en el bolso, junto a tres libros de Leticia Bergé, y antes de ir a su casa quedo en un bar con él. Hago algunas fotos. Hombres mayores bebiendo a las 11 de la mañana. Una mujer alcohólica leyendo un periódico en el taburete de al lado, todo su cuerpo temblando como ojos. **Estoy de mal humor. Mi madre me deprime.** Prolongo la parada en el bar hasta que el teléfono suena. **Mi cabreo es miedo. Tedio.** La encuentro sentada en el salón, con la butaca girada hacia la ventana. **Nos saludamos. Sin besos.** Preparo la comida. Veo la tele. Me observa. Enciendo el ordenador y miro las fotos que hice por la mañana. La foto del tatuaje de Kintaro -o el niño salvaje de piel roja- intentando montarse en una carpa me obsesiona. *Podría mirarlo durante horas.* Cuelgo la foto en Flickr. Después leo a Leticia y veo el espíritu de Kintaro en ella.”

La visita, per a la narradora, és penosa, fatigant. Abans fa temps en un bar, ajorna el moment tant com pot, mastega mal humor, ràbia, por. Hi ha una consciència de les emocions que es verbalitza sense histrionisme, d’una manera directa i dura, sense concessions. La relació amb la mare és freda i distant, difícil. En aquest punt, l’escena sembla que s’hagi de quedar en suspens, congelada, com una pel·lícula japonesa de ritme lentíssim on no passa res. Però llavors sí que passa alguna cosa, un moviment ínfim, mecànic, de la narradora, que la connecta amb el seu cos:

“Me rasco el brazo y levanto una herida. La gota de sangre es pequeña y dulce. Mi madre me mira pero parece enfocar la vista en algún lugar detrás de mí. *Estoy aquí,* pienso. **Quería escribir para intentar comprenderla. Quería escribir: te quiero.** Quería escribir sobre Leticia y sobre la niña que he sido. No funciona. **En lugar de eso quiero gritar** a mi madre. Quiero gritarle, *¡haz algo!*. Haz cualquier cosa. Pero sigue concentrada en ese punto que no existe, detrás de mí. *Presiento: estas visitas me harán ser dura con la belleza. La palabra sangre viene a mí. ¿Qué hacer con el peso de esos huesos?*”⁷⁴

La sang desencalla la paraula que vol ser mediació per a la reconciliació amb la mare: “Quería escribir para intentar comprenderla. Quería escribir: te quiero”. La narradora reconeix (descobreix?) la necessitat de l’escriptura, i sap també que si no pot arribar-

---

⁷² CIXOUS, Hélène. *Deseo de escritura*. Barcelona: Reverso Ediciones SL (2004)

⁷³ RAMOS, MARÍA. “Leticia Bergé, o los niños de piel roja”, a *No soy bonita*:

<http://nosoybonita.blogspot.com/2011/04/leticia-berge-o-los-ninos-de-piel-roja.html>

⁷⁴ RAMOS, MARÍA. *Ibidem*

hi, si no pot escriure (“Quería escribir sobre Leticia y sobre la niña que he sido. No funciona.”), llavors l’única sortida és el crit (“En lugar de eso quiero gritar a mi madre”). L’escriptura, el crit, i de nou la sang (“La palabra *sangre* viene a mí”). La sang que és paraula i que és realitat encarnada, la sang que li ha obert el camí de la mediació encara que l’intent hagi quedat a mitges. O no. Perquè al capdavant la dona ha escrit, en un apunt del blog, la por i el crit i l’enuig i la necessitat d’escriure, d’escriure’s. Com Marta Pérez Sierra, que en un dels poemes penjat al seu blog *Didalet d’ivori* explora també la recerca de la mediació que li ha de permetre recuperar la relació amb la mare, una mediació que en aquest cas és paraula però també música:

Mare⁷⁵

La mare ha fugit endins del seu cos,
és música esquerdada,
fragments d’estrella d’aigua gelada.

La mare és un mirall a bocins;
la miro i em fragmento.
Amb fil de boira dels seus ulls
m’hauré de cosir.

La mare ha oblidat l’oblit.
Tot. Res. Menys...
aquell vers d’una cançó,
la que el pare, músic de festa major,
li dedicava, cada vespre,
abans del concert:
“Isabel, te quiero, la, la, la.”
La prenc de la mà i li ofereixo un ball.
Aboca’t, mare, a aquest únic vers
que, resistent, encara t’uneix a mi,
i balla, balla, balla.

L’àngel encara no ha fet silenci.

Cristina Martín, autora també del recull de poemes recentment publicat *La mujer precipicio*,⁷⁶ explora en aquest llibre i en el seu blog,⁷⁷ amb una veu valenta i punyent, l’espai incert entre el seny i la bogeria, i ho fa també des d’una necessitat de recuperar-se el cos, de recuperar-se a ella mateixa: “Escribir ha sido mi salvación. También la música. En mis épocas más duras, Camarón me ha dado mucha fuerza.

---

⁷⁵ PÉREZ SIERRA, Marta. “Mare”, a *Didalet d’ivori*:
<http://didaletdivori.blogspot.com/2011/06/mare.html>

⁷⁶ MARTÍN, Cristina. *La mujer precipicio*. Barcelona: Libros del silencio. 2011.

⁷⁷ MARTÍN, Cristina. *La princesa inca*: <http://laprincesainca.blogspot.com/>

Lo llevo tatuado.”⁷⁸ L’escriptura de Cristina Martín beu del cos i del crit que busca en la paraula una mediació simbòlica imprescindible, gairebé, per a la supervivència.

La relació cos-textualitat encara va més enllà. Recuperar l’escriptura, diu Cixous,⁷⁹ és recuperar el cos, recuperar-se. Apareix aquí una mediació simbòlica: la paraula fa real el cos que ha estat ignorat, exiliat, disseminat. Cristina Martín exemplifica en el seu blog aquesta recuperació simbòlica mitjançant l’acte ‘màgic’ de ‘fer real’: “**La flor azul de mi pecho:** Alguien me dijo que las flores azules verdaderas no existían, me tatué una en el pecho y así existe, verdad del alma.”⁸⁰

La flor tatuada és vertadera perquè està inscrita en el seu cos, que és vertader. La paraula escrita per mà de dona, per cos de dona, fa real aquest cos i aquesta paraula. Els recupera. I aquest ‘fer real’ és també un acte simbòlic sexual, com ho era la mediació de la paraula que ens retorna la mare. En el blog d’Anna Gual també trobem aquest ‘fer real’; el text fa real el cos, el recupera: “Hi ha coses que se m’estan escapant de les mans. De les mans que no tinc, vull dir. De les mans que escric perquè siguin. Perquè tot el que escric algun dia serà, serà palpable, vull dir, palpable amb les mans que naixeran d’un escrit i es faran veritat (...)”⁸¹

L’autora “escriu les mans”, no “sobre les mans”. Les mans no són un objecte observable des del jo distanciat de l’escriptora. Encara més: les mans no existeixen si no les escriu. El pas del cos al text és tan estret que sovint el viu com una simbiosi: “[Em tanco les parpelles per dins](#) i escric la frase que em va despertar quan dormia al bosc. [La mà que em penja encara no entenc com](#), la que és batec silenciós, [la situo damunt del paper i la incito a palpar la transcripció](#). Per la forma i pel volum de les lletres rugoses reconec que la frase acumula totes les frases possibles exceptuant la que viu al full”.⁸²

I encara, arriba al punt de “menjar-se” literalment les paraules, de sentir-les a l’estómac, de fagocitar-les: “Em persegueix una frase que no entenc: *Començo a pensar que les algues que em puguen per les cames són símptoma d’alguna cosa greu que no sabré aturar a temps*. Viuré amb ella fins que n’esbrini l’arrel. Si sé com treure-

---

⁷⁸ Entrevista a Cristina Martín, “Los versos locos de la Princesa Inca”, *El País* [27.03.2011]. http://www.elpais.com/articulo/portada/versos/locos/Princesa/Inca/elpepusoceps/20110327/elpepspor_4/Tes

⁷⁹ CIXOUS, Hélène. *Deseo de escritura*. Barcelona: Reverso Ediciones SL, 2004.

⁸⁰ MARTÍN, Cristina, *La princesa inca*: <http://laprincesainca.blogspot.com>

⁸¹ GUAL, Anna. “Dia 99”, a *No caic, em tiro*: <http://noaicemtiro.com/?p=468>

⁸² GUAL, Anna. “Addició”, a *No caic, em tiro*: <http://noaicemtiro.com/?p=1048>

me-la de sobre en faré un nus i me la menjaré. Restarà a l'estómac amb tot el que se m'ha escapat de les mans. [Ja sento el so sec de la paraules caient.](#)"⁸³

Cos i ferida, cos i dolor: estimbar-se en el text

"Sal oberta a la nafra: que no es tanqui!"

M. MERCÈ MARÇAL⁸⁴

"Ahora sé que cada poema debe ser causado por un absoluto escándalo en la sangre. No se puede escribir con la imaginación sola o con el intelecto solo; es menester que el sexo y la infancia y el corazón y los grandes miedos y las ideas y la sed y de nuevo el miedo trabajen al unísono mientras yo me inclino hacia la hoja, mientras yo me despeño en el papel e intento nombrar y nombrarme."

ALEJANDRA PIZARNIK⁸⁵

Reconèixer-nos cos és reconèixer també el dolor i el plaer, donar-los espai, viure'ls de la mateixa manera, acceptar fins i tot que la línia imaginària que els separa és tan prima que de vegades ni existeix. El dolor físic ens anomena i ens dóna consciència d'estar vius de la mateixa manera que experimentar la fam ens desperta, ens fa estar alertes, ens connecta amb el buit del qual es nodreix el desig. Ho recorda Amélie Nothomb en el seu llibre *Biographie de la faim*: "Fam d'aliment és també fam d'afecte, fam de sublim, fam de bellesa. Fam de vida."⁸⁶

"Sal oberta a la nafra", diu la poeta M. Mercè Marçal, "que no es tanqui!". Que la coïssor de la sal a la ferida ens faci sentir vives, que ens recordi contínuament el cos que som, que ens faci viure sempre connectades amb l'origen. En l'escriptura d'aquestes dones, la ferida omnipresent ens obliga a no oblidar el cos, el fa present i inalienable, connecta amb la ferida pròpia, amb la pròpia fam, amb el propi desig, i ens arreia, com el plaer, a la vida. I ho fa cadascuna amb la seva veu pròpia, única, incomparable. No totes les dones escriuen igual. Però totes escriuen des de si.

Maria Salvador, per exemple, descriu amb traços costumistes l'estratègia d'un home per defugir el dolor davant dels altres amb paraules escindides del cos, és a dir, amb un to neutre ("com si no anara amb ell"), que torna després com un "colp salvatge" al cos que ja ha perdut la possibilitat de salvació que li podria donar la paraula: "Ha après

---

⁸³ GUAL, Anna. "Flàccid", a *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=163>

⁸⁴ MARÇAL, M. Mercè. *Sal oberta*. Sant Boi de Llobregat: Llibres del Mall, 1982 / Barcelona: Edicions 62, 1993.

⁸⁵ PIZARNIK, Alejandra. *Diarios*.

⁸⁶ NOTHOMB, Amélie, *Biografía de la fam*. Barcelona: Anagrama/Empúries, 2006. Traducció de Ferran Ràfols.

a dir la seua pena amb el mateix to que diu *hui plourà*: un to distanciat, llunyà, que no podria tindre, en cap cas, eco.(...) Si ho conta com de passada, com si no anara amb ell, ningú buscarà en els seus ulls cap indicatiu, (...) Així diu la pena ràpidament, amb poques síl·labes fa un esbós i passa a un altre tema, (...). Després, quan ja està sol, novament sent el colp salvatge del dolor, sense paraules.”⁸⁷

Hi ha, en totes les dones dels blogs seleccionats, una consciència del dolor emocional i una connexió directa d'aquest dolor amb el cos físic, el cos tangible. En els textos de Sofía, autora dels blogs *El bosque de Caperucita*, *Inviernos de mar* i *A retazos*, aquesta connexió està amarada d'una quotidianitat poètica que dóna força i relleu a la corporeïtat: “Hoy, por ejemplo, ha tenido que hacerme el boca a boca otra vez para arrancarme de la garganta alguna que otra tristeza mal masticada y un par de sonrisas atascadas entre las costillas.”⁸⁸ La ferida, en Sofía, també es diu amb les dents, els llavis, les genives: “Yo me parto los dientes de estrellarme contra las esquinas. Las de la calle, las de la cama, las del silencio, las de tu voz... Los labios hendidos y las encías en carne viva”.⁸⁹ I sobretot amb el fred: aquesta autora fa del fred no la metàfora, sinó el símbol de la dificultat de l'ànima per estar en el món, en aquest món, amb tota la seva crueltat i tot el seu dolor: “Qué miedo me daba convertirme en Kay y clavarte uno de esos cristalitos de hielo en el alma. ¿Te acuerdas? Que explotase mi refugio-burbuja y que los pedacitos de vidrio te rasguñasen la piel. No podía soportar esa idea y sin embargo aprendí a ignorarla, a mirar hacia otro lado para poder comerte a besos sin sentir el miedo de abrirte heridas de aquellas que a duras penas tapan las tiritas”;⁹⁰ un fred que és barrera per a l'amor: “Hoy es uno de esos días en que tiemblo más por vicio que por frío, porque no hace frío, en realidad, pero a menudo se me despierta el invierno que llevo dentro (...). Mi piel se convierte en un caparazón de hielo y me convierto en un pequeño esquimal. Y no te abrazo. Por miedo a escarcharte, quizás, pero no te abrazo. (...) Me tropiezo al caminar con los besos destemplados que no osan saltar de mis labios a tu boca porque son como trocitos de espejos rotos que no te quieren lastimar. Y sigo sin abrazarte porque el invierno de mi cuerpo ha decidido que hoy toca temporal.”⁹¹ I el fred que també és refugi, a pesar de tot: “Nunca quise ser una niña de cristal, por eso me envuelvo las venas con hielo.

---

⁸⁷ SALVADOR LLUCH, Maria, a *La poesía es una cosa seria*:

<http://vintisetrevoluciones.blogspot.com/2011/06/ha-apres-dir-la-seua-pena-amb-el-mateix.html>

⁸⁸ SOFÍA. “Boca a boca”, a *A retazos*: <http://a-retazos.blogspot.com/2009/02/boca-boca.html>

⁸⁹ SOFÍA. “Claveles”, a *Inviernos de mar*:

<http://inviernosdemar.blogspot.com/2008/11/claveles.html>

⁹⁰ SOFÍA. “Kay”, a *A retazos*: <http://a-retazos.blogspot.com/2011/04/kay.html>

⁹¹ SOFÍA. “Groenlandia”, a *A retazos*: <http://a-retazos.blogspot.com/2009/10/groenlandia.html>

Pero *me duelen, los oídos*. Duelen a cámara lenta –que a veces creo que es mucho peor que doler a mil por hora-.”

Meike, com María Ramos, busca en el llenguatge estripat i contundent, connectat sempre amb el cos, la manera de dir la ferida, el vertigen, el desig i el dolor. Els seus textos, breus i punyents, recorden el cos estibat en el text de Pizarnik, la sang, el sexe, la ferida, el cor, la por i les entranyes, sense concessions: “Y empezar a quererla con prisas y sin remedio, *escociéndome el pecho porque le pedía sangre y me ha mordido*. Y ahora no me da la puta gana de parar la hemorragia que me deja sin fuerzas y corre a contratiempo. El vértigo, confieso, empieza al quitarle la camiseta y prosigue con la codicia de un loco, de un poeta y de la inocencia a costas del animal herido.”⁹²

En un registre totalment diferent, Marta Pérez, per dir el dolor, recorre al seu propi món simbòlic, caracteritzat per les referències als colors i al paisatge. En el poema “Tisores”, les potents imatges amb què parla de la mort d’un fill renunciem a la cruesa dels mots a favor d’una bellesa punyent, igualment vívida i plàstica: “Vull tallar bocins dels meus dies, / conjur de tisores per sobreviure. / La tarda del dia de Reis, / color de suc de mango. / Una ferida en el temps./ El meu fill amb un tall de pruna / sobre el front/ i la moto estesa a la carretera./ Les erugues estoiques del dolor. / Tisorada! / Drap esquinçat només amb dos dits. / Esmicolaré el record fins a fer-lo pols.”⁹³

La consciència que la paraula és una mediació per ordenar la ferida, per transcendir el dolor, fins i tot quan els intents semblen frustrats, és una constant en els blogs d’aquestes dones. Diu Maria Salvador: “Ara només valdria escriure d’això, del dolor i de la mort, de la vida amb la ferida punyent, amb l’oblit que assegura la supervivència, els poemes que hauria de dedicar-li. Però no sé, *no aconseguisc domesticar el dolor fins fer-lo paraula*, i assage aproximacions, com si ballara al voltant del nucli dur, de la pedra que sura i pesa alhora als pulmons. Ara només valdria escriure d’això però beneïdes siguem les paraules que assage, els escrits d’aquest blog, les paraules de felicitat que, malgrat tot, arriben, perquè m’alliberen de la ferida, perquè l’allibere i la situe on ha d’estar, sense ocupar-me tot el cos.”⁹⁴

---

⁹² MEIKE. “Pause”, a *Panicotidiano* (abans, *Exasperanza*):

<http://panicotidiano.blogspot.com/2011/06/pause.html>

⁹³ PÉREZ SIERRA, Marta. “Tisores”, a *Didalet d’ivori*:

<http://didaletdivori.blogspot.com/2011/04/dones-dheura-sala-de-lectura.html>

⁹⁴ SALVADOR Lluch, Maria. “Abans”, a *La poesia és una cosa seriosa*:

Podríem posar molts exemples més d'aquestes autores (i d'altres) per il·lustrar l'escriptura que fa que el jo sencer (cos, ment, ànima) s'estimbi en el text, l'escriptura que es fa cos i el cos que es fa escriptura. Acabo, però, perquè les característiques d'aquest treball no em permeten ser més exhaustiva, i ho faig amb unes paraules d'Anna Gual on hi ha el cos sencer, no escindit, que vol guarir la ferida:

“**He perdut el control i m’he trobat**. Ja no aspiro a res, ja m’he transformat en la bèstia que era abans, la que dorm abraçada a l’arrel dels arbres. L’impacte doble s’està asserenant. L’un m’ha partit pel mig, m’ha trencat els esquemes, m’ha fet veure que la gent no canvia. L’altre és una carrera de fons nova, un nou defecte de fàbrica vinculat a aquest organisme salvatge que sembla que no té descans. **Sort en tinc** del bon humor de les òrbites concèntriques, **dels estòmacs oberts, del moment absurd-heterodox no planificat que em treu de les flames**. Potser em talló el cabell curt, potser dormo a l’hospital ara que li trauran el cor durant unes hores a la meva àvia. Ja sé què li diré quan obri els ulls per primer cop: **has vist el sorollet que em fan les pestanyes?**”⁹⁵

Cos i bogeria: la por que camina entre el seny i la follia

L’ansietat és la vàlvula d’escapament del cos físic quan el cos emocional el sobrepassa. És el crit necessari quan el desordre simbòlic envaeix els cossos i la paraula no ha tingut temps de posar-hi ordre. Anna Gual, a “Hiperventilació”, descriu l’experiència d’una crisi d’ansietat mesclant de manera magistral les referències explícites al cos físic i la personificació del fenomen: “Sense pronòstic **es gira el cor** i endavant amb l’esforç de posar-lo del dret i respirar amb presumpta normalitat i deixar de tenir excés d’oxigen. Podria penjar aquí l’electrocardiograma però quin horror fer-ho tot tan explícit. Ni tu veuràs quines són les constants de les meves taquicàrdies ni jo sabré quina llargada tenen els seus cabells, on amaga les pigues, si somriu amb la boca ben oberta o tensant només la comissura dels llavis, quina olor li fa la roba acabada de rentar o si quan l’abracen abraça fort o es deixa fer.”⁹⁶ Les taquicàrdies passen a tenir cabells, pigues i llavis, a ser cos justament en el moment en què l’ésser se sent més desconectat del cos, una vivència pròpia d’aquestes crisis, i apareix la necessitat de tornar en si, que vol dir tornar al seu centre (“em dispo a acumular tranquil·litat al plex solar”), a la unió de cos i ment: “Entès el diagnòstic, em dispo a acumular tranquil·litat al plex solar. És per aquella frase que em cantaves, *I can tell that you aren’t filled with any sort of thought and I love that and all of your parts*, i pels set noms que duc escrits a la punta dels dits que **encara respiro**.”⁹⁷

⁹⁵ GUAL, Anna. “Uuuh”, a *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=2025>

⁹⁶ GUAL, ANNA. “Hiperventilació”, a *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=1660>

⁹⁷ GUAL, ANNA. “Hiperventilació”. *Ibidem*.

L'ansietat torna a vestir-se de quotidianitat i de referències al fred com a símbol en el blog *A retazos* de Sofía: "Cuando me explicaron que el cardiólogo le había recomendado a papá que aprendiese a vivir el momento y que se aferrase con fuerza a los días, no supe qué sentir. **Se me hizo diminuto el corazón.** Por un instante volví al invierno, me faltaba ropa sobre la piel o cualquier piel ajena que me arropase. (...) Pero no es tan fácil engañar al cuerpo. Ahora **padezco de pequeños inviernos repentinos. Ansiedad, según el médico.** Me crece la pena por dentro como si fuese una de aquellas plantas que echan raíces hasta en la arena."⁹⁸ I ella mateixa demana poder viure l'experiència de la por que s'inscriu en el seu cos sota la forma de l'ansietat, sense fugir-ne: "No quiero pastillas, sólo quiero saberlo llevar. Sin fingir que no ocurre nada, sin ensalzar pesimismo, sin... sin... Sólo con un poco de naturalidad."

La mateixa necessitat d'estimbar-se en el text arrossegant-hi el cos, que vol dir arrossegant-hi l'ànima, la ment, el tot, sense escissions, mostra l'altra cara de la moneda: la por de mostrar-se, de dir-se davant de l'altre (de l'altra). Diu Sofía a *Inviernos de mar*: "Los árboles se desnudan y yo no soy capaz ni de quitarme el sombrero. No puedo. **Es como si me hubiesen cosido los pliegues de la piel con hilo de pescar.** O de aluminio. Y es una putada, porque cuando me arrancas la ropa con la mirada, se me sube sin querer la cremallera de este abrigo de escarcha. No lo puedo evitar. **Me da un pánico horrible presentarte mis entrañas... Me ahogo, cuando me imagino que me abres en canal.** Que me abren, me hienden el pecho y las rayas superficiales del jersey se convierten en estrías de mi alma. **No me dispares con porqués, que me desangro a base de silencios.**"⁹⁹

La por de mostrar-se, la por de dir-se, la por de dir, per tant la por d'escriure. Com un peix que es mossega la cua. I també la por de perdre el seny, la por de la histèria, de la follia. Però el cercle viciós es trenca perquè elles escriuen la por, li posen nom, la col·loquen, per mediació de la paraula, dintre d'un ordre simbòlic aliat amb la bellesa que les manté en equilibri en la corda fluixa entre el seny i la bogeria, sense deixar de mirar ni l'un ni l'altra. Deia Luisa Muraro a *El orden simbólico de la madre*: "No todas las mujeres son histéricas o propensas a la histeria, podría objetarse. Efectivamente, ¿qué es lo que caracteriza a las unas respecto de las otras? En mi opinión, la histérica, a diferencia del otro tipo de mujer, hace una 'elección' expresiva, es decir, 'elige' expresar su apego a la madre aun en ausencia de medios simbólicos apropiados para significarlo. Por esto lo expresa con su cuerpo y al precio de caer en

---

⁹⁸ SOFÍA. "Diques", a *A retazos*: <http://a-retazos.blogspot.com/2011/07/diques.html>

⁹⁹ SOFÍA. "Desnudos", a *Inviernos de mar*: <http://inviernosdemar.blogspot.com/2008/09/desnudos.html>

manos de los funcionarios del orden simbólico, como padres, curas, médicos, jueces, legisladores, intelectuales.”¹⁰⁰ Les paraules, doncs, com a camí per defugir el desordre simbòlic que porta a la histèria. Maria Salvador sembla que té clar que les paraules han de salvar-la de no perdre el centre, de no diluir-se: “No vull perdre els fils de les paraules que em salven. No vull perdre'm en altres”.¹⁰¹ Anna Gual va una mica més enllà i visualitza un hipotètic moment de pèrdua del seny, que vol dir pèrdua de la connexió amb el centre, amb el que una és, fins al punt de no voler tornar-hi a connectar mai més: “Sento que ja estic circulant per la carretera que em portarà a la casa blanca. Quan em lliguin les mans darrere l'esquena i em posin la camisa de força, recordeu-me que també he viscut moments feliços. Que algú m'ha estimat, que algú m'ha dedicat versos. Recordeu-me totes les persones que m'han abraçat amb força. Pregueu per mi. I quan us preguntí on són les llibretes que vaig omplir quan els dimonis m'atrapaven, no respongueu. Des de la serenitat us dic: no em digueu qui he estat.”¹⁰² En la Princesa Inca el camí que duu a la bogeria té alguna cosa de monstruós: “el monstruo me puso un beso en la boca / se inició así el camino certero hacia lo insondable / se iniciaron así el paraíso y el infierno / los labios sonríen / y la garganta habla de trozos de cielo y abismo”.

És interessant com els cossos enregistren la por i busquen la manera de viure-la sense que els destrossi. En un apunt del blog de Maria Salvador,¹⁰³ el jo literari es fa conscient de la por en el cos: “Torna la por a les puntes dels dits i vols desfer-te d'ella arrapant a la paret (...)”. El cos tremola perquè és viu (“Aquesta por que continuarà viva mentre tu seguisques viva (...); perquè allò orgànic sempre tremola”), i l'estratègia per aturar la por, per “guarir-la”, diu ella, com qui es guareix el cos, no és desconnectar-se del cos, sinó, prenent com a mediació el dibuix, sentir-lo encara més perquè deixi de tremolar: amb un llapis, “dibuixes el contorn [de la mà] resseguint les línies”, sempre en contacte amb el cos: “notant el contacte del llapis sobre la pell”. En acabat, el dibuix de la silueta de la mà, que no és altra cosa que la mediació que ha permès tornar a l'ordre simbòlic, restarà penjat a la paret, a la vista, “perquè et recorde què et cal fer quan notes com les puntes dels dits tremolen”.

María Ramos explicita la mediació de l'escriptura per salvar-se de la por: “Esperar. Convertir el miedo en oxígeno. Escribir. Escribir. Como una dominación. Escribir, como

---

¹⁰⁰ MURARO, Luisa. *El orden simbólico de la madre*. Horas y horas.

¹⁰¹ SALVADOR LLUCH, María. “Perdre's”, a *La poesia és una cosa seriosa*: <http://vintisetrevoluciones.blogspot.com/2011/03/perdres.html>

¹⁰² GUAL, Anna. “Llet amb mel”, a *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=94>

¹⁰³ SALVADOR LLUCH, María. “La punta dels dits, la por o altres mans”, a *La poesia és una cosa seriosa*: <http://vintisetrevoluciones.blogspot.com/2011/03/la-punta-dels-dits-la-por-o-altres-mans.html>

quien reza.”¹⁰⁴ Per salvar el buit que deixa l’altre, en canvi, l’opció, que en un principi és el buit propi (“Imagina que no existes”), acaba sent la identificació plena amb la pròpia sang, amb el propi cos (“Soy sangre seca”): “No quiero lamentar más pérdidas. Traza otro plan. Imagina que no existes. / Cuidado con buscar consuelo en el alcohol. Recuerda la herida del parto. / La voz de mi padre son mis pulmones encharcados. (Buscar imagen). / La voz de mi madre es áspera y lejana. / La voz de mi amante ha muerto./ He aplastado seis mosquitos./ La sangre seca me parece algo triste. Soy sangre seca.”¹⁰⁵

La consciència de la por és una constant en els blogs d’aquestes dones. Amb lucidesa (“Esperar. *Convertir el miedo en oxígeno*. Escribir. Escribir. Como una dominación. Escribir, como quien reza.”¹⁰⁶), amb valentia (“Tens por: els meus ulls, l’espasa”¹⁰⁷), amb desig de fugida (“que no em vinga el colp de la por a la sang, que només senta avui l’alegria, que només sàpia escriure avui l’alegria”¹⁰⁸), amb dolor incisiu (“esta noche ha vuelto el invierno y se me ha hecho un nudo enorme en el estómago cuando me he dado cuenta de que si te vas ahora se me hielan los latidos. Estalactitas en las venas, qué dolor. Es el miedo, y no tú, el que me ha hecho llorar.”¹⁰⁹). Fins i tot alguna arriba a fer de la por la mediació mateixa per superar la por, un bucle impossible que ella fa real, com fa real les flors blaves quan algú li diu que no existeixen: “Como no puedo llorar escribo, como no puedo escribir miro, como miro tengo miedo. Un miedo es una ruta, sirve de puente hacia otro lugar de mí que desconocía” (la Princesa Inca).¹¹⁰

---

¹⁰⁴ RAMOS, María. “Enfermedad y canto”, a *No soy bonita*:
<http://nosoybonita.blogspot.com/2011/02/enfermedad-y-canto.html>

¹⁰⁵ RAMOS, María. “You go to my head”, a *No soy bonita*:
<http://nosoybonita.blogspot.com/2011/06/you-go-to-my-head.html>

¹⁰⁶ RAMOS, María. “Enfermedad y canto”, a *No soy bonita*:
<http://nosoybonita.blogspot.com/2011/02/enfermedad-y-canto.html>

¹⁰⁷ PÉREZ SIERRA, Marta. “Copa”, a *Didalet d’ivori*:
<http://didaletdivori.blogspot.com/2011/04/copa.html>

¹⁰⁸ SALVADOR LLUCH, María. “deixa’m vibrar”, a *La poesia és una cosa seriosa*:
<http://vintisetrevoluciones.blogspot.com/2011/08/deixam-vibrar.html>

¹⁰⁹ SOFÍA. “Domingos”, a *A retazos*: <http://a-retazos.blogspot.com/2009/04/domingos.html>

¹¹⁰ LA PRINCESA INCA, apunt al marge: <http://laprincesainca.blogspot.com/>

CONCLUSIÓ: FINIT I INFINIT DEL COS EN LA PARAULA FEMENINA DELS BLOGS

““Como no puedo llorar escribo, como no puedo escribir miro, como miro tengo miedo. Un miedo es una ruta, sirve de puente hacia otro lugar de mí que desconocía.”¹¹¹

LA PRINCESA INCA

El finit i l'infinit del cos es troben en la paraula. El cos escriu, s'escriu, i transcendeix al mateix temps que ho fan les paraules, que s'escapen dels marges del full, dels marges del blog, que apunten a l'infinit: “Per tal d'estalviar-me el psicòleg, que són molt cars i no hi confio gaire, continuo escrivint poemes, a veure si m'entenc d'una vegada. Aquests, però, es queden ara fent arrels en una llibreta amb línies horitzontals que m'ajuden a escriure recte. N'hi ha tres que ja tenen la forma d'un petit arbre. Les branques d'un d'ells surten pels marges del paper.”¹¹² L'espai de l'escriptura de Marta Pérez Sierra tampoc no té marges, no té límits: “Només tinc mots/per això escric flors/en fulls blancs/sense marges”¹¹³ Les paraules són també un pont cap a un lloc de nosaltres que desconeixem, cap a una forma de coneixement que no té res a veure amb continguts o idees sinó amb el sentit mateix de viure des de si, de fer l'experiència de la vida des de la contingència d'un cos material en connexió amb la transcendència del que duu aquest cos més enllà.

La mort mai no ho és del tot perquè queden les paraules, perquè el nostre cos batega en elles i així s'expandeix, traspassa tots els límits, obre camins d'infinit: “Quan toqui morir, quan visqui les convulsions del bombat de la sang, recitaré els poemes que em guardo al cap, tots els que he anat aprenent entre amor mort i amor mort, en moments com aquest, de soledat infinita. Quan toqui morir, quan arribi el punt del no retorn, passat el clímax del darrer acte, aquest blog recollirà el sentit del que he viscut i us explicarà el que ara no sabeu, tota l'estima que us tinc. Feu-ho saber, escampeu la veu, que tots aquells que no saben que això existeix coneguin qui vaig ser i es descobreixin en els escrits que ara els hi dedico en secret.”¹¹⁴ I en tot moment, amb la consciència tranquil·la, sense retrets, sense culpes: “Quina tranquil·litat saber que

---

¹¹¹ LA PRINCESA INCA, apunt al marge: <http://laprincesainca.blogspot.com/>

¹¹² GUAL, Anna. “Dia 62”. A *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=434>

¹¹³ PÉREZ SIERRA, Marta. “Escric flors”, a *Didalet d'ivori*:
<http://didaletdivori.blogspot.com/2011/01/escric-flors.html>

¹¹⁴ GUAL, Anna. “Mortals”. A *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=1858>

encara que estiguem morts d'aquí a uns anys podrem mirar endarrere, allà on estiguem, i ens sentirem amb el dret de dir *sí, ho vam fer bé.*”¹¹⁵

Una de les hipòtesis d'aquest treball era que l'escriptura femenina podia escapar de l'esquema de binomis oposats que la significa en un subapartat i li nega universalitat, i que podia fer-ho perquè el que les dones escriuen forma un simbòlic propi que revela la seva experiència sexuada. La força i la contundència amb què les veus de les dones han pres la paraula en el món cibernètic dels blogs em feia intuir una llibertat femenina que no tenia res a veure amb quotes concedides dins d'espais masculins o pretesament neutres, una llibertat que no era un objecte tancat en una vitrina que calia conquerir, sinó una experiència que creix dins de cadascuna i que s'estén més enllà de l'estructura d'antònims excloents que hem heretat del patriarcat.

Permetent que els textos literaris d'aquestes dones entressin en relació amb la meua pròpia experiència com a lectora i escriptora, he pogut constatar com l'escriptura de les dones en els blogs troba camins de llibertat i de relació que, malgrat els discursos ciborg i transhumanistes, no passen per la dissolució del cos ni de la seva realitat sexuada. Tampoc no depenen de les identitats. Des del text que teixeix un entramat indissoluble amb el cos, les dones que escriuen en blogs cusen també el cos a l'ànima com si la transcendència només fos possible connectant el finit i l'infinit de la corporeïtat, essent una no solament en si, sinó també en l'entorn, físic o virtual, en el paisatge, “estenenent el cos i la mirada”. Cos i ferida, cos i bogeria, cos i desig. Tot en u (tot en una), sense la necessitat de vendre l'ànima a cap diable. Jugant o no amb les identitats (que, al capdavall, no han estat tan protagonistes com semblava que havien de ser en un entorn com el d'Internet), les dones que escriuen aquesta mena de literatura autobiogràfica en els blogs prenen la paraula amb el cos (“somos quizás un reflejo obtuso/unos cuerpos que crean poemas”, diu la Princesa Inca) i des d'allí s'expandeixen en direcció a l'infinit, exploren la immensa potencialitat del seu ésser sexual, connecten el material i l'eteri, el contingent i el transcendent, demostrant així, un cop més, que les dones ens resistim a viure amb el cos escindit, amb la vida escindida en binomis excloents. Que el personal és polític i que el cos és paraula infinita que quan s'escriu amb veu de dona escapa de les reduccions del llenguatge corrent i l'adjectiu *femení* ja no indica un subapartat, una subclassificació, sinó que esdevé un atribut amb significació simbòlica pròpia.

---

¹¹⁵ GUAL, Anna. “Passa-m'hi els dits”, a *No caic, em tiro*: <http://nocaicemtiro.com/?p=2034>

BIBLIOGRAFIA

BLOGS LITERARIS

- GUAL, Anna. *No caic, em tiro*. <http://culturagratuïta.org/xicletalscabells/>
- LÁZARO, Elena (Sofía). *El bosque de Caperucita*: <http://blogs.ya.com/e13na/200705.htm>
Inviernos de mar: <http://inviernosdemar.blogspot.com/>
A retazos: <http://a-retazos.blogspot.com/>
- LLOP, Neus (Meike). *Panicotidiano*: <http://panicotidiano.blogspot.com>
- MARTÍN, Cristina (La Princesa Inca). *La Princesa Inca*:
<http://laprincesainca.blogspot.com/>
- PÉREZ SIERRA, Marta. *Didalet d'ivori*: <http://didaletdivori.blogspot.com>
- RAMOS, María. *No soy bonita*: <http://nosoybonita.blogspot.com>
- SALVADOR LLUCH, Maria. *La poesia és una cosa seriosa*: <http://vintisetrevolucions.blogspot.com>

ALTRES OBRES DE CREACIÓ

- MARÇAL, M. Mercè. *Sal oberta*. Sant Boi de Llobregat: Llibres del Mall, 1982 / Barcelona: Edicions 62, 1993.
- MARTÍN, Cristina. *La mujer precipicio*. Barcelona: Libros del silencio. 2011.
- NOTHOMB, Amélie, *Biografía de la fam*. Barcelona: Anagrama/Empúries, 2006. Traducció de Ferran Ràfols.
- PIZARNIK, Alejandra. *Diarios*.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- AGUILAR GARCÍA, Teresa. *Ontología Cyborg: El cuerpo en la nueva sociedad tecnológica*. Barcelona: Gedisa Editorial, 2008
- ASCOTT, R. "La arquitectura de la cibercepción", a *Ars telemàtica*, Gianetti, C. (ed.), Media Culture, Barcelona, ACC L'Angelot, 1995.
- AUGÉ, Marc. *Los no-lugares, espacios de anonimato*. Gedisa, 1993
- BARTHES, Roland. "Introduction à l'analyse structurales des récits", *Communications*, núm. 8, 1966
  - "Escribir, ¿un verbo intransitivo?", a *El susurro del lenguaje. Más allá de la palabra y la escritura*. Barcelona: Paidós, 1994. p. 23-33
- BAUMAN, Zygmunt. *Temps líquids. Viure en una època d'incertesa*. Barcelona: Viena 2007
- BAYM, Nina, "La loca y sus lenguajes". A FE, Marina (coord.), *Otramente: lectura y escritura feministas*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1999, p. 52-74
- BUTLER, J. *Cuerpos que importan. Sobre los límites materiales y discursivos del sexo*. Buenos Aires: Paidós, 2002.
- CALAFELL SALA, Núria. *La convulsión orgiástica del orden: sujeto, cuerpo y escritura en Alejandra Pizarnik y Armonía Somers*. Tesi doctoral. Disponible en línia: <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/4899/ncs1de1.pdf?sequence=1>
- CAMPUZANO, Luisa. "¿Existe una literatura de género?", taula rodona del Centro Cultural Dulce María Loynaz, La Habana (18.08.2009): www.laventana.casa.cult.cu [Consulta: 02.09.11]
- CIXOUS, Hélène, *La risa de la medusa: Ensayos sobre la escritura*. Trad. d'Ana M. Moix. Rubí: Anthropos Editorial, 2001 (reimpressió).
  - *Deseo de escritura*. Barcelona: Reverso Ediciones SL (2004)
- DELEUZE, Gilles i GUATTARI, Fèlix. *Mil mesetas: capitalismo y esquizofrenia*. Valencia: Pre-textos, 2000. p. 151-173.

- ESQUIVEL MARÍN, Sigifredo. "Escritura, género y subjetividad femenina. El cuerpo (sexual) de la escritura", a *Revista Investigación Científica*, vol. 4, núm. 2 (maig-agost 2008). Unidad Académica de Docencia Superior. Universidad Autónoma de Zacatecas. Disponible en línea:
<http://www.uaz.edu.mx/cippublicaciones/ricvol4num2tom1/Humanisticas/Escritura.pdf>
- FOUCAULT, M. *Tecnologías del yo*. Barcelona: Paidós, 2000.
- FREIXAS, Laura. *Literatura y mujeres*. Barcelona: Destino. 2008 (p. 8)
- HARAWAY, Donna J. *Cyborg Manifesto*:
<http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>
- IRIGARAY, Luce. *Ese sexo que no es uno*. Akal, 2009
- LAURENZI, Elena. *María Zambrano. Nacer por sí misma*. Madrid: Horas y horas, 1995 (Cuadernos Inacabados)
- LOZANO DOMINGO, Irene. *Lenguaje femenino, lenguaje masculino. ¿Condiciona nuestro sexo la forma de hablar?*. Madrid: Minerva, 1995
- LLEDÓ CUNILL, Eulàlia. *Dona balconera: A les penes, llibreries*. Barcelona: Laertes. Abril 2007
- MAILLARD, CHANTAL. *La creación por la metàfora. Introducción a la razón-poética*. Barcelona: Anthropos, 1992
- MURARO, Luisa. *El orden simbólico de la madre*. Madrid: Horas y horas, 1994 (Cuadernos Inacabados)
  - "Ir libremente entre sueño y realidad". *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 19 (1998)
- PLANT, Sadie. *Ceros + Unos*. Barcelona: Destino, 1998.
- REVERTER-BAÑÓN, Sonia. "Feminismo: entre la (U)topía y la (DIS)topía". A *Congreso de Tecnología, Ética y Futuro*. Bilbao: Nacional (científico). 2001 Desclée de Brouwer, S.A..
- RIVERA GARRETAS, M. Milagros. *El cuerpo indispensable. Significados del cuerpo de mujer*. Madrid, Horas y horas, 1996; 2ª ed. 2001
  - *El fraude de la igualdad. Los grandes desafíos del feminismo hoy*. Barcelona: Planeta, 1997 ("Documento").
  - *Mujeres en relación. Feminismo 1970-2000*. Barcelona: Icaria, 2001. 109 (Más Madera, núm. 26)
  - Conferència "Ella es demasiado libre" al Seminari Duoda 2011, L'Excel·lència Femenina al Final del Patriarcat
- SEGARRA, Marta (ed.) *No escribimos sin cuerpo. Entrevistas a Hélène Cixous*. Trad. de L. Tigero i J. Masó. Barcelona: Icaria. 2010
- SILVA SANTIESTEBAN, Rocío: "Escribir como mujer". Article a *La insignia*, revista digital, 6 de febrer de 2001 http://www.lainsignia.org/2001/febrero/cul_023.htm
- WOOLF, Virginia. *Dones i literatura: assaigs de crítica literària*, Barcelona: Columna Edicions, 1999
- ZAFRA, Remedios. *Un cuarto propio conectado*. Madrid: Fórcola Ediciones, 2010.
- ZAMBRANO, Maria. *Algunos lugares de la pintura*, recop. d'Amalia Iglesias. Madrid: Acanto-Espasa Calpe, 1991, p. 65.

BIBLIOGRAFIA EN LÍNIA

- BOERSNER, Juliana. "El Blog: escritura y siglo XXI" (23.02.2009). En línea al blog *Papel en blanco*: <http://www.papelenblanco.com/internet-y-literatura/el-blog-escritura-y-siglo-xxi-en-el-instituto-cervantes-de-madrid>
- BONHAMED, "Escritura en blogs", 19.06.2008, a *El alma dormida*:
<http://almadormida.blogspot.com/2008/06/escritura-en-blogs.html>
- BORRÀS, Laura. "La marginación femenina en la cultura", a *El País*, 03.05.2008:
http://www.elpais.com/articulo/opinion/marginacion/femenina/cultura/elpepiopi/20080503elpepiopi_13/Tes

- "L'escriptura literària en l'era digital", a *La cultura en l'era digital*, en línia: <http://cultura2.gencat.cat/revistacultura/article.php?ida=96>
- "Textualitats electròniques. Cap a una eròtica de la lectura", a *L'escriptura i el llibre en l'era digital*, Barcelona: KRTU, 2006, p. 195-212.
- ENTREVISTA a Carlos Coronel a Tabasco Hoy: "Me gustaría que Ana Claudia Talancón tuviera su blog", 16.01.2009, en línia a *Letras libres*: <http://www.letraslibres.com/beta/blogs/me-gustaria-que-ana-claudia-talancon-tuviera-su-blog>
- ENTREVISTA a Isaac Mao a "la Contra" de *La Vanguardia*, 17.05.2011, "Caminamos hacia una mente colectiva hiperconectada", sobre Internet i la globalització comunicativa.
- <http://www.lavanguardia.com/lacontra/20110517/54155623278/caminamos-hacia-una-mente-colectiva-hiperconectada.html>
- GRUP "Cuerpo y textualidad", de la UAB: http://cositextualitat.uab.cat/?page_id=117&lang=es
- HERMENEIA, grup de recerca de la UB. "La cultura en l'era digital": http://www.hermeneia.net/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=303 [Consulta: 07.08.2011]
- ORIHUELA, J. Luis. "La revolución de los blogs": <http://www.ecuaderno.com/larevoluciondelosblogs/>
- PONS, Margalida. "El cos-text o l'escriptura del desig: al·legories de la novel·la experimental del setanta". Comunicació llegida en el congrés "Los hábitos del deseo: formas de amar en la modernidad" (Universitat Autònoma de Barcelona, Grup Dones i Textualitat, març de 2004). <http://www.uib.es/catedra/camv/denc/documents/estudis/estudis%20text%2010.pdf>
- SCHEINER, Silvina. "Reflexiones sobre la escritura en blogs"
- <http://redaccioncorporativa.wordpress.com/2008/02/05/reflexiones-sobre-la-escritura-en-blogs/>
- SILVA SANTIESTEBAN, Rocío: *El cuerpo y la literatura de mujeres*. En línia: <http://www.scribd.com/doc/23714208/El-Cuerpo-y-La-Literatura-de-Mujeres>
- STERLAR STELARC. "Obsolete Body": <http://www.stelarc.va.com.au>